

HET WAPEN VAN MGR. J. BLUYSSSEN,
BISSCHOP VAN 's-HERTOGENBOSCH

door

Mr. Dr. J. P. W. A. SMIT,
oud-Rijksarchivaris in Noord-Brabant

Het was voor mij een vererende opdracht van Mgr. J. Bluijssen, bisschop van 's-Hertogenbosch, om hem in de keuze van zijn wapen van advies te dienen. Zodoende konden de aanwezigen bij zijn installatie opmerken, hoe in het gekwartileerde wapenschild boven zijn hoofd weder dat van het bisdom was opgenomen. Dat hij zich met mijn voorstel daartoe verenigd heeft, heeft mij te meer getroffen, omdat de kerkelijke heraldiek hier te lande m.i. meer waardering verdient en met meer begrip is toe te passen.

Vóór de vorm en betekenis van het wapen van Monseigneur te behandelen, moet ik de geschiedenis van dat van het bisdom zelf nagaan, omdat traditie en evolutie tesamen daarin een beslissende rol gespeeld hebben, daarin moet passen.

Omtrent het bisdomswapen is het volgende te zeggen. Het bisdom werd in 1559 opgericht en, na door de inname der stad in 1629 onbestuurbaar geworden te zijn, in 1853 hersteld, waaruit volgt, dat met de in eerstgenoemd jaar geldende vorm en betekenis rekening moet gehouden worden en wel in het kader van het canoniek recht.

Ook heeft de eerste bisschop Sonnius in de aanvang met Middeleeuws kapittel en parochie het onverdeeld bezit van het 13e-eeuwse kerkgebouw, dat aan St. Jan Evangelist toegewijd was, aanvaard 1).

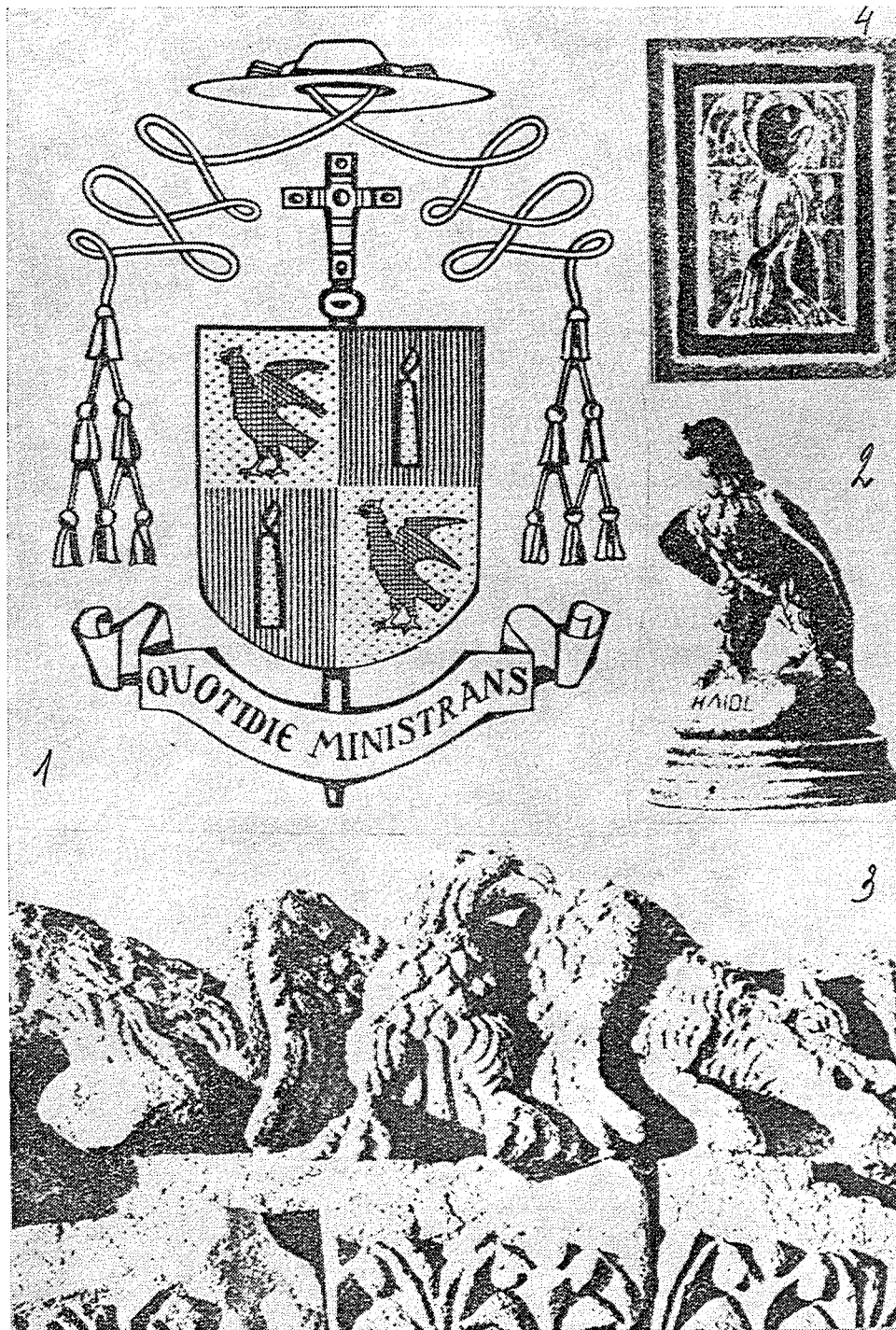
Weliswaar is er van de parochie een zegel van het jaar 1492, waarin de patroon is afgebeeld met een boek in de hand, met welke afbeelding dat in het zegel der broederschap van kape-laans van 1314 evenals in dat van de kerk van 1367 te vergelijken zijn 2). Ook beschikte men over beelden van de patroon o.a. op een deur van het Spel des Oordeels van 1513, op het

1) De duistere voorgeschiedenis, hoe St. Jan de Dooper patroon der kerk geweest is, kan hier buiten bespreking blijven.

2) Jan Mosmans. De St. Janskerk te 's-Hertogenbosch. 's-Hertogenbosch 1931. Als archivaris der tegenwoordige basiliek heeft hij de aandacht op deze zegels en afbeeldingen gevestigd.

(1967)

ze
en
te
ne
36
et
de
er
is-
ria
de
ce
er
en
it-
de
er
en
an

Blad I. Links boven : Wapen van Mgr. Bluysen. 1960. Gedrukt.
Rechts boven : Embleem van St. Jan, Evangelist. Gekleurd miniatuur.
Daar onder : Beeld van de Syrische Helios. Verguld brons.
11de eeuw. Kloosterbibliotheek St. Gallen.
Onder : Adelaar. Joods mausoleum tussen 2 leeuwen te Sheikh-ibreiq.
(Behoort bij Brab. Leeuw, jrg. 16, afl. 5)

Oxaal van 1610, op het orgel van 1620 en een kelk der zilver-schat, hier niet meer aanwezig, daar zij in 1629 naar Mechelen mede genomen is 3). Van al deze heeft St. Jan een kelk in de rechterhand, terwijl zijn gebruikelijk attribuut de adelaar ontbreekt.

Een andere categorie van aanwijzingen leveren de gegraveerde afbeeldingen van kerk- en bisschopswapen, waarvan de oudst bekende der eerstgenoemde in 1600 gepubliceerd werd 4). Meer bekend is de beschrijving: Oudheden etc. van 1621, herdrukt in 1749. Daarentegen zijn de gegraveerde wapens der eerste bisschoppen ondanks m.i. minder afdoende details veiliger te gebruiken, het min of meer authentieke karakter er van in aanmerking genomen.

Deze aanwijzingen betreffen echter niet St. Jan maar zijn adelaar en daarom dient de geschiedenis van dit attribuut vóór te gaan. Dit dier was reeds lang vóór Christus' geboorte een Klein-Aziatisch, hoofdzakelijk in Syrië en de nablurlanden en dus ook in Palestina bekend symbool, waaraan verschillende betekenissen werden toegekend 5). Het verbeelde de zon of een lichtgod 6) afb. 2, maar voornamelijk was het de vogel, die met zijn machtige vleugels de zielen naar de hemel boven het luchtgewelf voerde 7).

Bij de Joden mocht hij echter als alle gesneden beelden niet afgebeeld worden. Ten tijde van Christus werd deze wet weliswaar alleen nog door de Phariseeën onderhouden 8), maar het symbool kreeg een kwade reputatie, toen ook de Romeinen hem

3) Jan Mosmans als boven. Hij beeldde de meubelen af en vermeldde de kelk.

4) Jo. Baptista Zangrius. *Répresentation de l'ancienne et souveraine duché de Brabant etc. Oudheden en gestichten van de bisschoppelijke stad en meyerie van 's-Hertogenbosch* door een liefhebber der outheit Leiden 1794. Het is een herdruk van J. F. Foppens S.T.L., *Philosophiae Professor in Paedagogio Liliensi Lovanii. Bruxellis Typis Francisci Foppens MDCCXXI*.

5) Erwin Goodenough. *Jewish Symbols in the Greco-Roman Period*, Vol. 8 *Pagan Symbols in Judaism*. Bollingen Series XXXVII. Panteon Books Part XII. New York. 1964. Deel 8 beschrijft Psychopomps and astronomical Symbols a. The Eagle. De opgave der bronnen en de photographische illustraties zijn hoog te waarden.

6) Goodenough als boven. Grenssteen van den Assyrischen koning Nabu-iddina. Part II afb. 212, vol. 7. De koning wordt door de adelaar beschermd. Zie ook het verguld bronzen beeld van de Syrische Helios. Part II vol. 7 afb. 127. 7) Goodenough als boven p. 121.

8) Goodenough a.b. Adelaar op een Joods mausoleum te Sheikh-ibreq. Vol. 8 afb. 104. Afb. 3.

van Klein-Azië overnamen en hij zodoende in Palestina het teken der gehate overwinnaars werd. Koning Herodes had daaraan schuld, omdat hij een gouden adelaar boven de poort van de door hem gebouwde tempel had doen plaatsen 9).

De adelaar werd in Palestina, hoewel hij slechts een begrip vertegenwoordigde, toch nog verschillend afgebeeld 10). In het kader van dit onderzoek is het echter van meer belang, hoe de Christenen destijds zowel over zijn gedaante als betekenis geoordeeld hebben, maar hiervan is geen volstrekt bewijs, zelfs indien men hem in verband met de attributen der overige evangelisten beschouwt 11).

De Joden hebben, gelijk uit de bewoordingen van het Oude Testament, zij het met grote voorzichtigheid valt op te maken, meerdere „ongesneden” beelden gehad, van welke de leeuw van Juda wel het meest bekend is, maar het rechte verband met de symbolen der evangelisten en beter gezegd met de betekenis er van zal wel nooit bekend worden. Het is evenwel mogelijk, dat de Christenen een Joodse traditie toegepast dan wel er mede gebroken hebben 12).

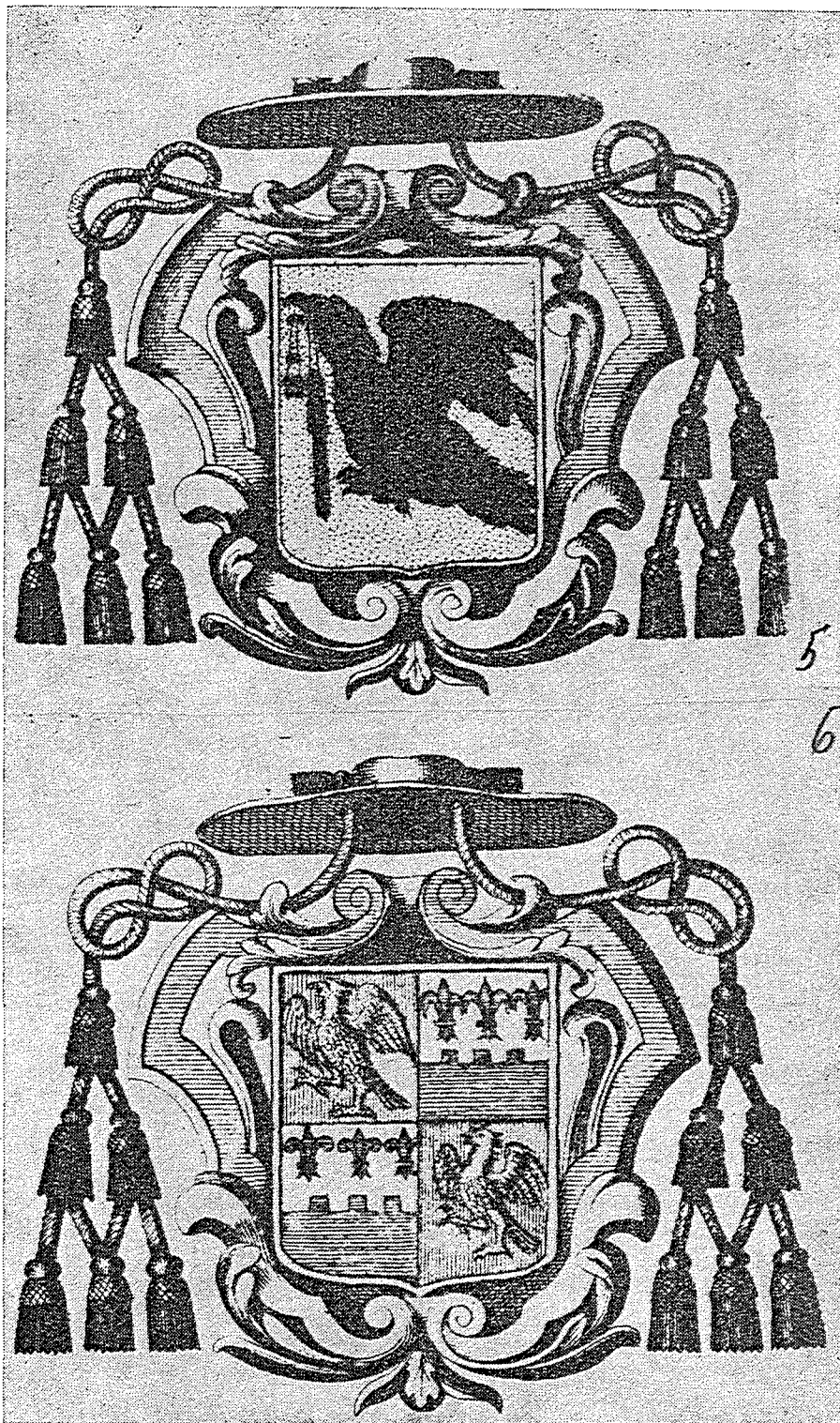
Intussen weet men wat meer van de adelaar van St. Jan, waarbij zijn aloude taak van geleider der zielen nog levend blijkt te zijn. Immers houdt men hem niet voor een attribuut van St. Jan, dat deze van de andere evangelisten onderscheid-

9) Goodenough p. 123. De opstand staat beschreven in Flavius Josephus en de opstandelingen werden ter dood gebracht. Vergelijk nog een Greco-Romeinse adelaar in Syrië. Vol. 8 afb. 127.

10) De joodse adelaar werd tijdens het leven van Christus uitsluitend op begraafplaatsen of daaraan grenzende synagogen geplaatst en is doorgaans uit haat jegens de Romeinen later weggehakt en dus thans zeldzaam. Daar in dit betoog de nadruk op de Christelijke valt, beperk ik er toe, dat de vogel meest aanziende evenals de Romeinse, maar ook half of geheel van ter zijde werd voorgesteld. Hij zit zowel als staat of stapt, wil opstijgen of vliegt zelfs. Zijn vleugels zijn in rust aan het lijf gesloten of tot de vlucht nog geheel naar beneden gericht of reeds geheven dan wel uitgespreid. De voorlaatste houding, enigszins van ter zijde gezien, komt mij de meest geëigende voor in verband met zijn vroegere rol als Psychopompus en komt met die van het oorspronkelijke wapen overeen.

11) Dat naast de Joodse een Christelijke adelaar bestaan heeft, mag ook daarom aangenomen worden, omdat in Palestina ook typisch Christelijke symbolen gevonden zijn.

12) Er is een latere Joodse overlevering, dat Moses vier gegraveerde zilveren platen met de leeuw, de mens, de adelaar en de stier in de Nijl zou geworpen hebben om er mede te wicelen. Men vindt ze in de Syrisch-Joodse gedaante op een Christelijke sarcophaag terug. Goodenough vol. 8 pag. 136. 12) Aldus de mening van Goodenough vol. 8 p. 141.

Blad II. Boven : Wapen van het bisdom 1600. Gravure.

Onder : Wapen van bisschop Zoes 1600. Gravure.

nr 1615! = 1721

(Behoort bij Brab. Leeuw, jrg. 16, afl. 5)

de, maar hem er toe bracht om getuigenis van Christus' komst op aarde te geven en zo doende de mens de weg naar de Hemel te wijzen. Maar St. Hieronymus en St. Augustinus verklaren, dat de vogel geen andere dan St. Jan zelf is, omdat hij zo verheven geschreven heeft ¹³⁾.

Ook zou men aan de hand van jongere afbeeldingen een te verwachten evolutie kunnen vervolgen ¹⁴⁾, maar terwijl deze om deze reden de opstijgende adelaar als het ware canoniseren, komt het mij juist voor mij aan de authenticiteit van het Bossche bisdom te houden en dit te meer, omdat deze van de beginne als willende opstijgen is voorgesteld. Dit is voor het onderzoek belangrijk, omdat het een aanwijzing oplevert, hoe hier ter stede en in kerkelijke kringen over de wijze van voorstelling gedacht werd ¹⁵⁾.

Daarbij stuit men evenwel op een controverse. Enerzijds draagt de adelaar in de oudstbekende afbeelding van het wapen uit de eerste helft der 17e eeuw een penkoker en een inktkoker aan een snoer in de snavel ¹⁶⁾ afb. 5, terwijl van de bisschoppen eerst Zoes, die in 1615 van het bisdom bezit nam, de schijn heeft het wapen gekend te hebben door het met het zijne te kwartileren, maar zonder het schrijfgereedschap. Afb. 6. Mijn voorgangers bij het beschrijven van het wapen hebben blijkbaar geen moeite gedaan de tegenspraak te verklaren, hoewel een voor de hand liggende verklaring uit het feit volgt, dat het kapittel reeds bij de installatie van de eerste bisschop openlijk tegen diens benoeming door de koning van Spanje weerstand geboden heeft. Zelfs in en na 1629, toen het bisdom opgeheven werd, blijkt dit, zodat de conclusie zou kunnen zijn, dat de bisschoppen het wapen eenvoudig genegeerd hebben.

Deze verklaring is in hare algemeenheid niet onaannemelijk en kan ook verduidelijkt worden door een nadere beschouwing van de toevoeging van het schrijfgereedschap aan de adelaar,

13) Goodenough als boven vol. 8 p. 141.

14) In een miniatuur uit de 7de eeuw in de abdijbibliotheek van St. Gallen wordt de adelaar van de evangelist naast de attributen der overigen aanzien en zittend met langs het lijf hangende vleugels voorgesteld, afb. 4. Adelaar van St. Jan. Miniatuur omstreeks 700, kloosterbibliotheek St. Gallen, maar in een Bambergers handschrift uit de 11de eeuw zijn de vleugels opgeheven. Heyck Deutsche Geschichte II p. 235.

15) Ook in wereldlijke kringen stelde men hem zich zo voor. Vergelijk de raaf in het wapen van Gaspard Schetz van Grobbendonck, de gouverneur der stad tijdens het beleg en de opheffing van het bisdom in 1629.

16) Als boven. Afb. bij p. 80 en op p. 291.

waarvan het een attribuut of zelfs een van St. Jan zou kunnen zijn, ware het niet, dat deze bij mijn weten van elders niet bekend is. Maar wel was het hier te lande gebruikelijk om een ambtenaar, met name een notaris of secretaris een pen in de hand te geven ten teken dat hem feitelijk en formeel het recht om acten te verleiden verleend werd¹⁸). Ook kwam het voor, dat hij dit gereedschap in zijn merk opnam.

Om mijn bedoeling te verduidelijken wijs ik op de geschiedenis van het bisdom Utrecht, waar het kruis, het kerkelijk rechtsteken bij uitnemendheid, sedert de 13e eeuw een gewichtige plaats innam, echter niet in de hand van de bisschop, want deze zegelde met zijn eigen beeltenis, maar in dat van de fiscaal. Uit diens zegel is het latere bisdomswapen door evolutie voort gekomen, waarom ik de zelfde loop van zaken hier mogelijk acht¹⁹). Ik sta deze oplossing van het vraagstuk voor, in afwachting, dat een nieuwe geschiedenis van het Bossche bisdom geschreven wordt.

Wat hier echter van zij, houd ik de adelaar zonder schrijfgereedschap voor de echte en authentieke.

Een tweede controvers is welke kleur de adelaar moet hebben. Niet dat men de gouden van koning Herodes in het geding zou moeten brengen, maar hierin spreken de afbeeldingen van die van het Bossche bisdom elkander tegen. Van de in de reeds genoemde oudste beschrijving van het bisdom en der bisschoppen is die van het zagezegde bisdom zwart, het schrijfgereedschap inbegrepen, op een gouden veld²⁰), maar in het wapen van bisschop Zoes is hij van goud op rood²¹). Deze laatste kleur is zonder enige twijfel een fout van de graveur, die een verkeerde arcering voor zwart heeft toegepast, maar het feit blijft, dat de deviezen elkanders omgekeerde zijn. Deviezen mogen in de heraldiek niet lichtvaardig toegepast worden, maar waarom zou het laatste dat van de stad zijn? In plaats

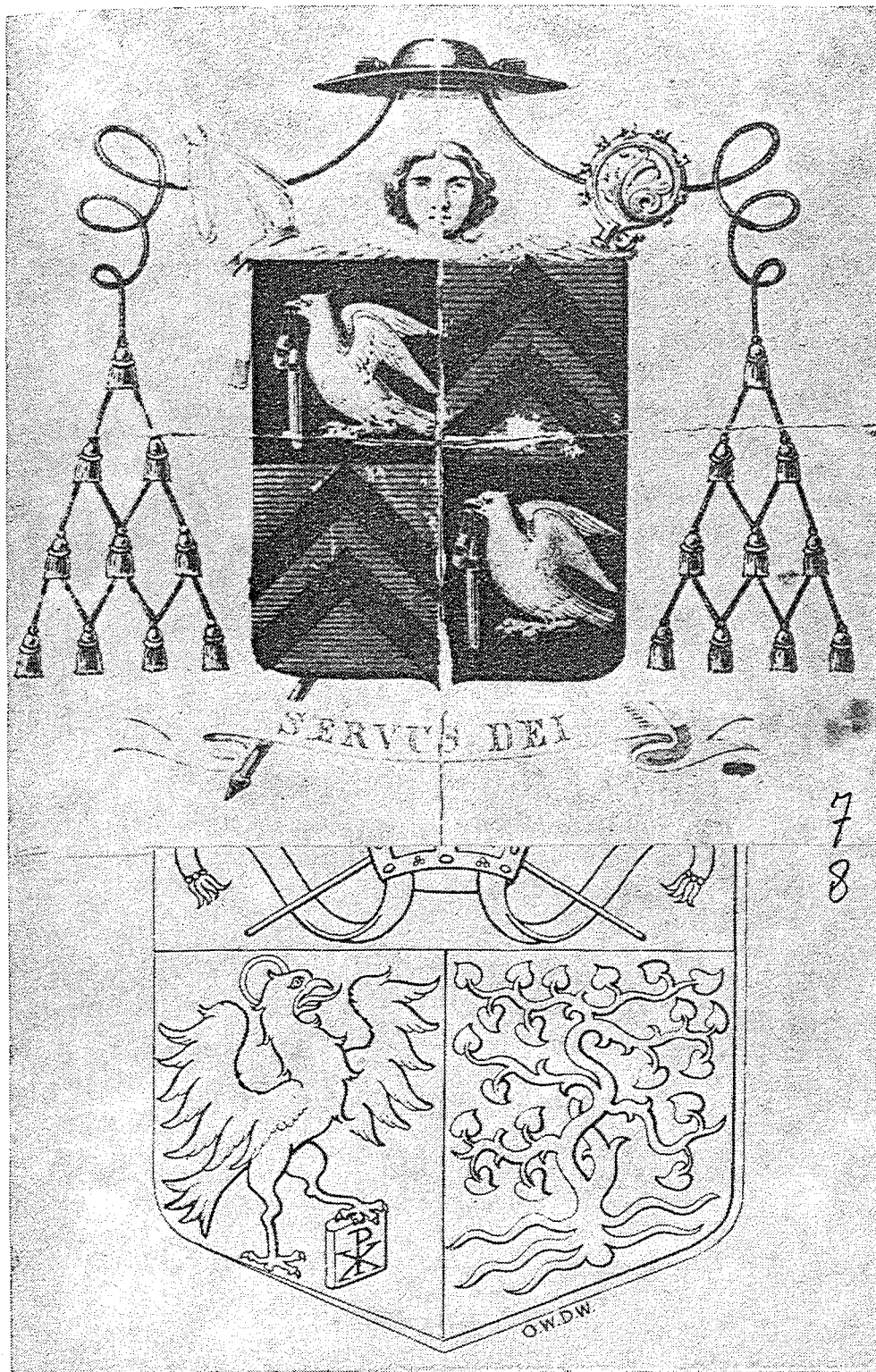
17) Oudheden als boven. Afb. op p. 229. Hij is tevens de laatste vóór de opheffing.

18) Zo de 18de-eeuwse gemeentesecretaris van Oosterhout De Vries, zoals hij in de aanvang van het resolutieboek vermeldt. Zelfs in de volgende eeuw geschiedde dit nog bij evolutie, wanneer geleerden de kathedr bestegen, gelijk mijn vader, rector van het Stedelijk Gymnasium in 1870 in de aanvang van het album studiosorum met zijn handtekening bekrachtigde.

19) Dr. J. P. W. A. Smit. De Brabantsche beelden en teekens van recht dl. II p. 235. Martinus Nyhoff 's-Gravenhage 1958. Zie ook afb. 69 en volgende.

20) Oudheden als boven. Afbeelding op p. 81 en bij p. 291.

21) Oudheden als boven. Afb. op p. 229.

1076 ca.

7
8

Blad III. Boven : Wapen van bisschop Godschalk. Gekleurd ontwerp van J. Hezemans.

Onder : Wapen van het bisdom. Gedrukt ontwerp van H. Ebeling. Fragment.

(Behoort bij Brab. Leeuw, jrg. 16, afl. 5)

van vergezochte veronderstellingen te uiten, moet ik beken-
nen voor een raadsel te staan²²⁾.

Thans volge de beschrijving van het wapen van Mgr. Bluysen, dat met dat van het bisdom overeenkomstig een destijds normaal gebruik gekwartileerd is d.w.z., dat beide wapens in een ander schild in dier voege zijn samengevoegd, dat zij als het ware symbolisch in elkander passen²³⁾. Mijn opdracht gaf daarbij een eigenaardige moeilijkheid, omdat Mgr. geen familiewapen bezat en er dus geen gelegenheid was om het zijne zodoende een symbolische betekenis te geven. Afb. 1.

De kerkelijke wapenkunde heeft zich in de 13e eeuw aarzelend en schuchter bij de oudere der leken aangepast en ook gaf zij de voorkeur aan geestelijke stukken, die zich bij de wereldlijke rechtstekens niet altijd thuis voelden²⁴⁾. Het gevolg was,

22) Indien mijn onderzoek geheel verantwoord wil zijn, mag ik een beoordeling van het vorige bisdomswapen niet achterwege laten. Immers is het volgens ontwerp van wijlen de stadsarchivaris H. Ebeling in het wapen der Kathedrale basiliek opgenomen en heeft door de plaatsing er van boven het hoogaltaar de schijn gekregen van authentiek te zijn, welke schijn nog versterkt wordt door dat het bij Kon. Besluit van 18 Nov. 1951 heet verleend te zijn. Het had hoogstens bevestigd kunnen zijn, gesteld, dat het wereldlijk gezag, hierbij door de Hoge Raad van Adel verkeerd ingelicht, daartoe bevoegd was.

Het misverstand is trouwens reeds van ouder datum. Toen Mgr. Godschalk in 1878 als bisschop geïnstalleerd werd, droeg hij de toenmalige stadsarchivaris J. Hezemans op omtrent het wapen van het bisdom, dat ten tijde van zijn voorganger Mgr. Zwijsen, de eerste na het herstel wellicht over het hoofd gezien was, een onderzoek in te stellen. Ik mag aannemen, dat Hezenmans de meergenoemde oudste beschrijving of wellicht een andere mij onbekende geraadpleegd heeft, maar met dat al voegde hij een nieuwe versie bij de vorige: de gouden adelaar, het schrijfgereedschap inbegrepen, op het zwarte veld. Afb. 7.

Zijn opvolger Ebeling, de zwarte adelaar, diens m.i. gewaande attributen weder op het gouden veld herstellend, heeft deze om zo te zeggen verbeterd. Vooreerst is hij op één poot staande voorgesteld, hetgeen in een 13de of 14de, maar niet in een 16de-eeuws schild voor een vogel verontschuldigd zou moeten worden, maar thans geschiedde om de adelaar in de andere poot een evangelieboek te laten dragen. Ook is hij ten onrechte (heraldisch) rechts gewend, vermoedelijk uit eerbied voor de standsboom, die hij willekeurig gewijzigd had. Zie mijn artikel in Brab. Leeuw, 15e jg. 1966. De heiligennimbus achter zijn hoofd kan men inderdaad in de miniatuur van St. Gallen terugvinden, evenals bijv. die van de stier van St. Marcus te Venetië. Deze nimbus, die in de Middeleeuwen bovenal als een prerogatief van de keizer van het H. Roomse Rijk beschouwd werd, misstaat bij de Bossche adelaar. Afb. 8.

23) Vergelijk het wapen der oude Brabantse hertogen sedert de slag van Woeringen. Zie: De portretten der oudste Hertogen van Brabant in Brab. Leeuw, 15e jg. 1966. 24) Smit, als boven, p. 108.

dat de echt geestelijke klein in getal zijn en dus geen voldoende onderscheidend vermogen hebben, hetgeen voor mij de aanleiding was om op een nieuw verdacht te zijn. Daar Mgr. als spreuk QUOTIDIE MINISTRANS had aangenomen, verenigde hij zich met mijn voorstel deze intentie als het ware te belichamen in de waskaars, die menigerlei liturgische handeling bijlicht. Als kleuren paste ik het devies der Kerk toe, zijnde de kaars van goud op een veld van rood.

Tot zover het wapenschild, dat uit die van bisdom en bisschop is samengesteld en thans de beschrijving der bijstukken er van. Het schild is op een gouden vóórdraagkruis geplaatst en wordt gedekt door een priesterhoed met aan weerszijden loshangende kinbanden met drie rijen kwasten, alles groen. Onder het schild is een band met de wapenspreuk Quotidie ministrans.

Indien het schild in beginsel thans nog de 13e-eeuwse wetten der heraldiek volgt, dan geldt dit niet voor de overige stukken van het wapen. Het is trouwens een normaal verschijnsel, dat ieder wapen gevaar loopt zijn waarde te verliezen, indien het niet op zijn tijd door toevoeging van nieuwe stukken, tekens van uitbreiding van recht, versterkt wordt. Zulk een stuk is het draagkruis, waarop nu het schild bevestigd wordt, dat de bisschop vóóraf gaat en zijn bevoegdheid als rechter beduidt. Ook stelt hij oudtijds zijn mijter, het teken zijner waardigheid, boven op het schild, gelijk de ridder zijn helm en helmteken, die hem op het slagveld of tournooi van de gemene man onderscheiden. Ook gaat beider wapenspreuk van een zelfde gedachte uit, want betuigt de eerste door zijn strijdkreet zijn gehoorzaamheid aan de veldheer, de bisschop doet hetzelfde aan de Kerk door de zijne, die het wapen als het ware bezielt.

Men moet echter zich rekenschap er van geven, dat de hier behandelde wapens die der Renaissance zijn. Deze heeft de heraldiek grondig veranderd, niet alleen wat de stijl betreft, maar ook wat de symbolische waarde er van. Men behoeft zich slechts het Concilie van Trente te herinneren, waarvan het bisdom van 's-Hertogenbosch een gevolg was. Bovendien trokken deze bijstukken, hoewel minder belangrijk, meer de aandacht. Wil men deze tegenstrijdigheid thans compenseren, dan moet er andermaal aangepast worden.

De evolutie der bijstukken was een usurpatie bij misverstand, maar werd geduld. Daar de hoed feitelijk de mijter ver-

vangt, is de laatste door mij weggelaten²⁵⁾. Neem ook de kleuren. Van de Middel-eeuwse werd niet zozeer om haar uiterlijk, als om haar symbolische waarde gebruik gemaakt. Nu waren andere zo door verandering van smaak als door betere makelij op de voorgrond gekomen. Op het schild zijn zij niet toegepast, maar voor de bijstukken zijn de oude termen niet meer bruikbaar.

Vóór dat de formele beschrijving van het wapen volgt, nog een laatste opmerking. De waarde der evolutie van wet en gewoonten der heraldiek, waarvoor ik heb gepleit, verlangt, dat men deze niet tot ene tot in onderdelen afdalende beschrijving mag verkleinen. Daarom beperk ik de definitie tot hoofdzaken en laat de uitleg der bijzaken aan de lezer over²⁶⁾. Zij luidt: gekwartileerd. 1 en 4 van goud met de opstijgende adelaar van sabel; 2 en 3 van keel met de kaars van goud. Het schild geplaatst op een gouden vóórdraagkruis en gedekt door de priesterhoed van groen met de kinbanden en de 3 rijen kwasten van het zelfde aan weerszijden. Onder het schild de band met de wapenspreuk *Quotidie ministrans*.

De boven aangewezen vergissingen van beide archivariissen geven mij de slotbeschouwing in de pen, waartoe niet het wapen van Mgr. Bluysen, maar de wijze, waarop men in hun tijd toepaste, de aanleiding is. Hezenmans was de ouderwetse geschiedschrijver, die, voorzichtig op dit terrein rondtastend, de destijds heersende duisternis liet voor wat zij was. Ebeling daarentegen deed een greep in het geldende handboek en overdreef de fouten er van. Voor mij was de opdracht de aanleiding om tot eigen lering dieper hierop in te gaan. Zo ik boven schreef, dat men moet aanpassen, dan voeg ik thans hier aan toe, dat, aangezien het wapen zowel een zaak van recht als van kunst is, niet alleen de eigenaar, maar ook de artist in het nuanceren moet vrij gelaten worden.

's-Hertogenbosch.

25) De hoed is volgens een rangorde van kleuren, die met de heraldische emaille niets te maken heeft, voor de kardinaal scharlaken en met 5 rijen kwasten, voor de aartsbisschop purper met 4, voor de bisschop groen met 3 en voor de aanzienlijke priester zwart met 2 rijen kwasten.

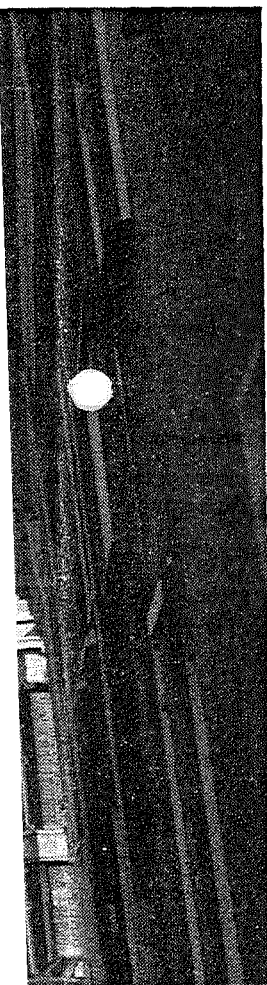
26) Ook met de bijstukken is Hezenmans willekeurig te werk gegaan. Op het schild heeft hij tussen mijter en kromstaf een gevleugeld engelenhoofd geplaatst, het restant van de engel, die in de 17e eeuw een geestelijk wapenschild vóór de borst placht te houden, en vermeerderde hij de rijen kwasten tot vier.

K DEI

ing devotie euw oud

an de H. Stoel of de bisschop als heilig of d werden. Met "onheuren" bedoelde Urbanus rd jaar. Zo kon de ver Liduina ongehinderd vinden. Een poging in n zaligverklaringsproces zetten, mislukte. Ten in 1890 de pauselijke g, dat Liduina als heilig n vereerd. Er is beslist tusse en heiligverklare paus zelf en een erken heiligenverering, die cieel was, maar in de akt dat weinig uit.

hervorming regeerden Albert van Oostenrijk

meer dan drie eeuwen in Brussel bevindt.

Intussen is in 1947, bij grote restauratie aan de Grote of Sint Janskerk in Schiedam, het graf van Liduina teruggevonden. Het was Liduina's laatste wens geweest, niet in de aarde te worden begraven, omdat zij zoveel jaren de aarde niet had betreden. Daarom was Liduina's lichaam gelegd in een opgemetseld stenen graf, van binnen beschilderd met rode wijdingskruisjes. De kist met haar lichaam werd hierin op vier balkjes geplaatst. Die vier balkjes en de rode kruisen werden in het veronderstelde graf ontdekt en vormden het onomstotelijk bewijs, dat men Liduina's graf daadwerkelijk had herontdekt. Maar het zal nog wel lang duren alvorens wat nu berust in Schiedam, als echte relieken van de H. Liduina zal worden erkend.

Bedevaartsoord

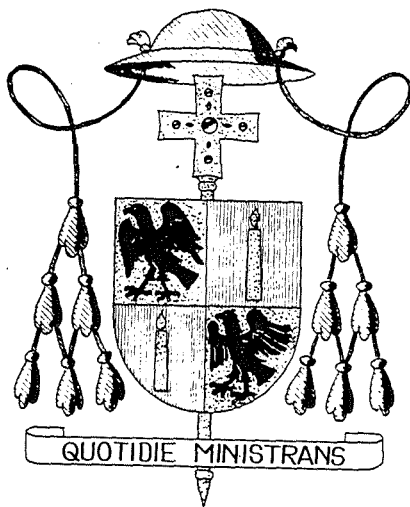
De kerk van de H. Liduina en Onze Lieve Vrouw Rozenkrans aan de Singel in Schiedam begint intussen uit te groeien tot een heus bedevaartcentrum voor Schiedams heilige maagd. In de kerk bevindt zich de nieuwe devotieruimte voor Sint Liduina, die op 14 maart tijdens het feestelijk lof in gebruik is genomen. Het architectenbureau Campman, Tennekes, De Jong uit Gouda heeft zijn beste krachten gegeven om er iets moois van te maken. Dit bureau, een voortzetting van het bureau van de bekende kerkenbouwer J.P.L. Hendriks, heeft zijn oude faam volledig waargemaakt.

De kerk aan de Singel is de tweede in Schiedam, die de naam Sint Liduina voert. In 1933 mocht de toenmalige kerk Onze Lieve Vrouw Visitatie aan de Nieuwe Haven "Sint Liduina-kerk" gaan heten. Deze kerk werd in 1969 vanwege de hoge onderhoudskosten afgebroken. Sindsdien heet de Onze Lieve Vrouw Rozenkranskerk aan de Singel "Kerk van Sint Liduina en Onze Lieve Vrouw Rozenkrans". Er zijn nog zes Sint Liduina-kerken in Nederland, namelijk in Den Haag, Rotterdam, Haarlem, Tilburg, Best en Kelpen-Oler. Schiedam leverde vanouds veel missionarissen. Daardoor plantte de verering voor Liduina zich over de hele wereld voort. Zo is er een parochie Sint Liduina in het Indonésische

Isabella, dochter van Spanje, vanuit Brussel Zuidelijke Nederlanden een zeer bijzondere Liduina en waren

HET WAPEN VAN JOANNES WILHELMUS MARIA BLUYSSSEN

Dagelijks dienende

VERKLARING

- goud / geel
- zilver / wit
- rood
- blauw
- groen
- zwart
- purper / paars

Het wapen van mgr. Joannes W.M. Bluysen, bisschop van Den Bosch 1966 - 1984 en thans emeritus-bisschop.

Mgr. drs. Joannes Wilhelmus Maria Bluysen, sinds 1984 emeritus-bisschop van Den Bosch, voert sinds zijn intronisatie in 1966 een bisschopswapen. Mgr. Bluysen werd op 10 april 1926 in Nijmegen geboren en priester gewijd op 3 juni 1950. Op 28 oktober 1961 werd hij benoemd tot en op 27 december 1961 gewijd tot titulair bisschop van Aeto en hulpbisschop-coadjutor van 's-Hertogenbosch. Mgr. Bluysen werd op 11 oktober bisschop van Den Bosch en ging op 1 maart 1984 met emeritaat. Zijn wapen als hulpbisschop-coadjutor vergt een aparte bespreking.

Beschrijving van het wapen van mgr. Joannes W.M. Bluysen, bisschop van Den Bosch en thans emeritus: "Gevierendeeld: 1 en 4: in goud een opvliegende zwarte adelaar, van terzijde gezien; 2 en 3: in rood een gouden brandende kaars; processiekruis en groene hoed met tweemaal zes kwasten als gebruikelijk bij een bisschop; wapenspreuk: QUOTIDIE MINISTRANS (Dagelijks diende)"

De zwarte opvliegende adelaar op een gouden veld is het (niet officieel geregistreerde) wapen van het bisdom 's-Hertogenbosch. De adelaar is hier het symbool van Sint Jan de Evangelist, patroon van de kathedrale kerk Sint Jan en van het bisdom. De kleuren zijn meermalen veranderd en meermalen zien we de

adelaar afgebeeld met een pennenkoker en inkt houder als verwijzing naar het werk van Sint Jan. Een zwarte adelaar op goud, zonder schrijfgereedschap is thans het meest gebruikelijk.

Het hulpbisschoppelijk wapen vertoont twee armen, waarvan de een met manipel, samen een kaars houdende. Hieruit werd, vanwege de vereiste eenvoud, alleen de kaars overgenomen. Samen met de spreuk QUOTIDIE MINISTRANS = Dagelijks dienende, wordt het persoonlijk wapenmotief van mgr. Bluysen weergegeven. De brandende kaars die, licht gevend aan de omgeving, zich laat verteren, is het zinnebeeld van de dienstbaarheid, die mgr. Bluysen wil(de) betonen in de geest van Christus' woord "Gij zijt het Licht der Wereld". Verder is de wapenspreuk ontleend aan Hebrëen 10: 11, "Iedere priester verricht dagelijks staande de dienst en draagt telkens weer dezelfde offers op..."

Binnenkort zijn er bisschopsbenoemingen te verwachten in Breda, Gent en Namen. Het is te hopen, dat dan de nieuwe wapens dezelfde eenvoud uitstralen, met een kernachtige wapenspreuk, niet in de volkstaal, maar evenals de spreuk van mgr. Bluysen in het Latijn, de universele taal van onze Kerk.

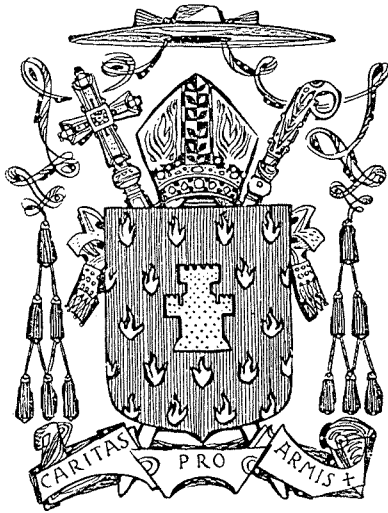
Hans van Heijningen

Bezinningsdag Sint Willibrordus

UTRECHT - Op zaterdag 7 april 1990 houdt de Sint Willibrordus academie uit Utrecht een bezinningsdag. Plaats: Conferentiecentrum Onze Lieve Vrouw ter Eem, Daam Fockemalaan 22, Amersfoort. De leiding is in handen van mgr. dr. J.F. Lescauwet, hulpbis-

beden van de dag. We zingen de achtste Gregoriaanse Mis. 12.45 lunch (zaal 3) 14.00 tweede conferentie (aula) 14.45 uitstelling van het Allerheiligste (kapel) 16.00 'Magnificat' en 'Tantum ergo' gevolgd door de

HET WAPEN VAN MGR. W. M. BEKKERS,
BISSCHOP-COADIUTOR VAN 's-HERTOGENBOSCH

De opdracht van Mgr. W. M. Bekkers om zijn wapen als Bisschop-Coadjutor van 's-Hertogenbosch te ontwerpen hield enige beperkingen in, hetgeen voor mij echter de aanleiding was om mij tevens op enige andere vraagstukken te bezinnen.

Het was diens verlangen, dat het met de door hem gekozen wapenspreuk overeenstemmen en tevens een herinnering aan zijne geboorteplaats bevatten zou. Ook kon ik uit het feit, dat de uitbeelding er van

aan de heer Lucas van Hoek was opgedragen, van wien het bekend is, dat hij bij voorkeur de barok beoefent, opmaken, dat Mgr. Bekkers deze stijl waardeert. Tenslotte mocht ik daaraan de overweging vastknopen, dat de toenmalige tijdgeest, voor zover deze een vernieuwend invloed op de Kerk heeft uitgeoefend, door hem, als man van traditie, eveneens op prijs gesteld werd. Immers is het bisdom 's-Hertogenbosch in 1853 niet gesticht, maar hersteld, sinds het, in 1559 opgericht, in de 17e eeuw dood gebleed was.

In de eerste plaats betekende dit voor mij het ontwerpen van een wapen in barokken stijl en een bezinning omtrent het bestaansrecht daarvan in vergelijking met het gothieke of beter neo-gothieke, dat thans in kerkelijke kringen meest gebruikelijk is.

Welbeschouwd kan men een gothiek wapen thans niet meer maken, maar slechts copiëren en ook dan zal het resultaat onwezenlijk blijken, omdat de middeleeuwse tijdgeest er aan ontbreekt. Wat meer zegt: het past daarom niet meer, omdat de begrippen, die door dat teken verbeeld worden, een andere kleur gekregen hebben, zij het, dat de waarheden en beginselen dezelfde gebleven zijn. In zoverre staat de barok ons en de geschiedenis van het bisdom nader. Bovendien is een zekere matiging in het moderne, dat overigens zijn deugdelijkheid nog bewijzen moet, geraden.

Bovendien moest, ingevolge de opdracht de spreuk het wapen inspireren en niet omgekeerd. Het is denkbaar, dat aan

het gothieke wapen een spreuk wordt toegevoegd, die achteraf daarin nieuwe kwaliteiten ontdekt, maar ook in dat geval is het wapen, zolang het niet als dat van een familie in de private sfeer is opgegaan, de voor ieder vatbare uitbeelding van publiekrechtelijke bevoegdheden. In het geval van het (renaissance en het) barokschild is echter de spreuk primair en als het ware de geest van een samenstel, waarvan het wapen in stoffelijke, zij het symbolieke voorstelling de commentator is.

Een volgende vraag luidde, of het wapen, van oorsprong een gothieke, zo niet romaanse zaak, thans nog bruikbaar is? Ik meen van ja, want het blijkt niet alleen zich steeds gewijzigd en met de tijd mede gegaan, maar de facto heden nog volop in gebruik te zijn en dit betreft niet alleen de stijl, maar ook de tijdgeest. Tijdgeest is zelfs een te zwakke omschrijving van het hoe en het waarom van het maatschappelijk verkeer ener bepaalde periode. Waarom zouden bovendien symbolen, indien zij de waarheid vertolken en dichterbij ons brengen, wegens de ouderdom er van onbruikbaar zijn?

In het bijzonder heb ik hiermede het schild op het oog, want van een wapen, hoe samengesteld ook, is het schild met zijn inhoud de hoofdzaak. Tijdens de Franse Revolutie hakten de sansculotten de wapenschilden van de grafzerken, maar hetgeen zij destijds dachten uitgeroeid te hebben, bestaat nog altijd, niet slechts uit conservatisme, maar omdat het schild nog steeds een geliefd en zelfs opnieuw ontdekt motief is.

Men stare zich echter niet blind op de typisch Middeleeuwse vorm er van, het krijgsschild. Er zou bovendien, om op deze zaak dieper in te gaan, een reden geweest zijn om voor het barokke wapen van Mgr. Bekkers een andere schildvorm te kiezen. Bij enig nadenken springt het onwezenlijke in het oog, dat een geestelijke en ambtshalve niet zozeer van een wereldlijk symbool gebruik maakt, want dergelijke ontlening komt vaak voor, maar dat dit wereldlijke aan een beroep, de krijgsdienst, herinnert, dat hem formeel verboden is. Nu is die tegenstelling wel verzwakt, sinds het wapen in krijgsschildvorm een standsteken werd, namelijk eerst een van adeldom en daarna van patriciaat, maar toch! Van kerkelijke zijde is dit bezwaar sinds lang gevoeld en werd het krijgsschild voor een staand ovalen verwisseld, dat op zijn beurt in de baroktijd bovendien op een cartouche geplaatst werd, die zelfs verondersteld kan worden, het op de duur vervangen te hebben. Men zie slechts het pauselijk wapen, dat feitelijk het compromis tussen het wapenschild van een edelman en het rechtsteken van de hoogste autoriteit der Kerk is.

Ik heb dan ook aanvankelijk in beraad gestaan, of het niet

verkiezelijker ware van het ovale schild gebruik te maken. Foppens beeldt in zijn *Historia episcopatus Silvaducensis*, als een geloofwaardige getuige de wapens der voorgangers van Mgr. Bekkers tot zijn tijd toe in de vorm van een krijgsschild, maar dan op de cartouche gelegd, af, hetgeen als een overgangsvorm te beschouwen is. Tenslotte heb ik van een afwijking van het heden in Nederland gebruikelijke afgezien, aannemende, dat mettertijd het oog zich met de ovale vorm van het schild zal verzoenen.

Als gezegd, werd het wapen van Mgr. Bekkers naar aanleiding van diens spreuk, welke *CARITAS PRO ARMIS*: de liefde als wapen luidt, samengesteld en moet het de zin daar van verbeelden. Maar, gelijk met enig beeld het geval, waarvan men in het dagelijks leven gebruik maakt, zo is men in zake heraldiek aan bepaalde historisch gegroeide vormen gebonden. Kan men bijv. in de heraldiek de caritas door het hart verzinnebeelden? M.i. minder passend, omdat de middeleeuwse het als zodanig niet kende en wel, omdat het niet „zichtbaar” was. Ik ontken niet, dat het bij voortgeschreden inzicht daarin gebruikelijk werd, maar toch doet het m.i. aan het vormelijk karakter der heraldiek afbreuk.

Kan men, om een tweede voorbeeld te stellen, de caritas niet door een roos verzinnebeelden? Naar middeleeuws inzicht zeker niet. Destijds had dit stuk, hoe schoon van vorm ook, twee betekenissen: in de kerkelijke middeleeuwse symboliek verbeeldde het het geheim, aldus rechtstreeks uit de klassieke oudheid overgenomen, en in het wereldlijke de aardse liefde, waarvan de Roman de la rose het blijk is.

Daar tegenover staat, dat de caritas, een der zeven gaven van de H. Geest, niet noodzakelijk alleen door de vlam, die verlicht en verwarmt, verbeeld werd, want daarvoor is het begrip te rijk. Ik meende echter mij in deze te moeten beperken en aan een sinds lang, ook in de heraldische vormentaal geschikt en aannemelijk bevonden symbool, gelijk de vlam is, de voorkeur geven.

Zelf bracht de lezing der passage der H. Schrift, volgens welke de H. Geest zich in deze vorm kenbaar maakte, en waarna de tongen zich verdeelden, mij op de gedachte om een overoude heraldische werkwijze, het bezaaid of zgn. *semé* toe te passen.

Men bedenke immers, dat het wapenschild mede een decoratieve zijde heeft en vaak zelfs uit deze hoofde meer dan door zijn zinrijke inhoud de aandacht trekt. Het bezaaid voldoet bovendien aan de bijzondere eis van evenwicht in vorm.

Dezelfde eis kan men aan de kleur stellen, maar bovendien

bestaan er in dit opzicht heraldische voorschriften, om welke reden, vóór dat op de verdere samenstelling van dit wapen ingegaan, enige algemeenheden dienen gezegd te worden.

Het wapenschild is een samenstel van vorm en stof, welke beide in de regel weder samengesteld zijn. Schild en semé zijn in dit geval de uiting van de vorm, evenals zilver en keel die van de stof, aan welk geheel de burcht met hare eigen stofuitbeelding als bijstuk werd toegevoegd.

Het wapen van de orthodoxe trant, dat met het pelswerk daargelaten, toonde niet meer dan één metaal, goud of zilver, en één stof. Voor de stofuitdrukking werd slechts van een zeer beperkt getal kleuren gebruik gemaakt en al kende men later een bescheidene uitbreiding van dat getal, dan zijn er toch slechts vier klassieke kleuren: rood, blauw, zwart en groen, en deze in een bepaalde tint, respectievelijk keel, lazuur of azuur, sabel en sinopel genaamd. Ook zij gezegd, dat goud en zilver door geel en wit vervangen konden worden en dat men, bij uitbeelding in een neutrale materie, in geval van beeldhouwwerk of druk, deze metalen en kleuren op conventionele wijze aanduidde.

Wat lag in het geval van het wapenschild van Mgr. Bekkers meer voor de hand dan om als metaal zilver en als kleur keel te nemen, want deze combinatie van stof was de oud-Brabantse. Zij is zelfs ouder dan het sabel en goud, dat heden het Brabantse wapen siert en dat een geheel andere geschiedenis heeft. Waren deze laatste eigenlijk de (latere) hertogelijke kleuren, zo was het keel en zilver als regel de combinatie der plaatselijke besturen, vóór dat in het begin der vorige eeuw vele gemeentewapens door een misverstand van azuur en goud werden.

Indien aan het wapenschild met het semé, van keel en zilver, een bijstuk werd toegevoegd, zou dit als kenmerk van zijn accessoire karakter van een afwijkend metaal moeten zijn. Aan deze eis voldoende, kon men bovendien aan het verlangen van Mgr. Bekkers gevolg geven om een herinnering aan diens geboorteplaats St. Oedenrode op te nemen.

Zoals bisschop Franciscus van den Velde, eerste bisschop van 's-Hertogenbosch en meer als Sonnius bekend, indertijd aan zijn familiewapen, zijnde van sabel met drie molenijzers van zilver, 2 en 1 gesteld, als bijstuk een zon, het formele teken zijner geboorteplaats Son, heeft toegevoegd en deze zon van goud aannam, zo is het ditmaal met de gouden burcht der gemeente St. Oedenrode gegaan. Het zou in het kader van dit artikel te ver gaan om de geschiedenis en betekenis van deze burcht, die in haar authentieke vorm reeds in de 13e eeuw en

waarschijnlijk zelfs van de aanvang der zogenaamde vrijheid af gevoerd is, na te gaan. Er kan echter op gewezen worden, dat de toevoeging bovendien in het kader der spreuk past, daar de burcht een symbool van vast- en zekerheid, of, zo men wil, een defensief wapentuig is.

Hoewel het schild het hoofdbestanddeel van een wapen is, zijn er nog andere stukken, welke daaraan toegevoegd plegen te worden, alle eveneens tekens van recht, hoewel zij, in het kader van het heraldisch wapen, niet van gelijke waarde en betekenis zijn.

Vooreerst heeft men die van stand, hier aanwezig in de vorm van de priesterhoed. De afkomst van deze is onzeker, maar ik meen hem met het pauselijk hof in verband te mogen brengen en wellicht oorspronkelijk uit het ritueel van de Romeinse staatsgodsdienst overgenomen. De onderlinge rang der dragers er van pleegt men door verschil in kleur, in het geval van de bisschoppelijken, groen, en in het getal der rijen van kwasten van de kinband, hier drie, aan te geven.

Van andere waarde zijn de kromstaf, de kruisstaf en de mijter, alle tekens van kerkelijk recht en in beginsel de bisschop toekomend. Het is een bezwaarlijke taak om de betekenis van elk dezer in onderling verband juist te definiëren, een bezwaar, dat het kerkelijk recht met het middeleeuwse publieke gemeen heeft. Elk insigne, want als zodanig zijn deze drie stukken te beschouwen, verzinnebeelt, ja vertegenwoordigt de bisschoppelijke autoriteit in volle omvang, maar toch geeft de practijk aanleiding om aan elk een bijzondere uiting daarvan toe te kennen. Zo wordt de kromstaf het specifieke teken der cura, de bevoegdheid tot bestuur en wetgeving, de kruisstaf daarentegen dat der handhaving en uitvoering er van geacht.

Beide zijn trouwens in de grond der zaak hetzelfde stuk, de staf, zij het door de kromming en het kruisteken onderscheiden, want ook de staf is samengesteld. Zelf sedert overoude tijden dat der autoriteit, werd daaraan door de Romeinse keizer de pretentie van niet alleen zijn eigen rijk, maar de ganse aarde met haar accessoir, de wereld, te beheersen, verbonden. Waarom deze aan de staf de globus, als de volmaakte bol verstaan, en eventueel met de gordel er van, toevoegde. Deze keizerlijke staf is zonder meer door de paus overgenomen of, zo men wil, geërfd en daarom is de nodus een noodzakelijk bestanddeel van beide kerkelijke staven. Niet essentieel, maar aan een oude practijk herinnerend is beider aangepunt onderinde. Zij plachten in een voet of eenvoudig in de grond geplant te worden en aldus bij afwezigheid van de bisschop diens gezag aan te duiden.

Het bovendeele van de kromstaf is zelf een teken van duistere afkomst, waarin men wel een herderstaf heeft willen zien. Daarentegen zijn de afkomst en de geschiedenis van het kruis, dat de kruisstaf overtopt, bekend genoeg, maar men doet er goed aan zich rekenschap te geven, dat in dit geval van een bijzonder kruisteken sprake is, geen symbool van de Christelijke godsdienst of van de Christenheid, maar een en wellicht met het chrismon zelfs het voornaamste teken van het kerkelijk gezag.

De mijter is het, waarschijnlijk eerst 12e eeuwse, tweehorenig hoofddeksele van de bisschop, dat aanvankelijk alleen door de paus gedragen en daarom terecht of ten onrechte met dat van de Joodse opperpriester in verband gebracht werd. Later is de tweehorenigheid op de achtergrond geraakt, toen het gebruikelijk werd om de mijter dwars op het hoofd te plaatsen.

Van deze bijstukken, staven en mijter, hebben vorm en kleur zo niet een andere, dan toch een genuanceerde waarde ten opzichte van de zuiver heraldische. Vooreerst valt de nadruk bij de eerste op de vorm en vervolgens hebben de kleuren er van, zo zij al vastgelegd zijn, geen eigenlijke liturgische betekenis. Het metaal, waarvan kromstaf en kruisstaf doorgaans gemaakt zijn, en de versiering er van, betreffen immers slechts de kostbaarheid en niet de symboliek.

's-Hertogenbosch.

J. P. W. A. Smit.

VAN DER HOEVEN (*Capellen*)

(Vervolg van pag. 22).

III b. *Dierck Peeters*, geb. C. 1595, † vóór 1683, tr. *Peeterken Jans de Bont*. Dit echtpaar testeert 25-12-1676 voor not. Timmers te C., terwijl de erfdeling van hun nalatenschap plaats vindt op 1-3-1683 (r.a. Vrijh. C. R. 17, fol. 43).

N.B. Bij de nazaten van dit echtpaar heeft Prof. van der Hoeven enige vergissingen gemaakt, door de vele gelijke voornamen, terwijl het juiste familieverband alleen uit de erfdelingen kon worden vastgesteld.

Uit dit huwelijk :

1. *Peter*, volgt IV b.
2. *Jan*, volgt IV c.

Wapen van Mgr. J.G. ter Schure, bisschop van 's-Hertogenbosch

De huidige bisschop van 's-Hertogenbosch, mgr. Ter Schure was aanvankelijk hulpbisschop van Roermond. Zijn wapen veranderde niet, toen mgr. Ter Schure bisschop van Den Bosch werd. Het wapen van mgr. Ter Schure kan als volgt worden omschreven:

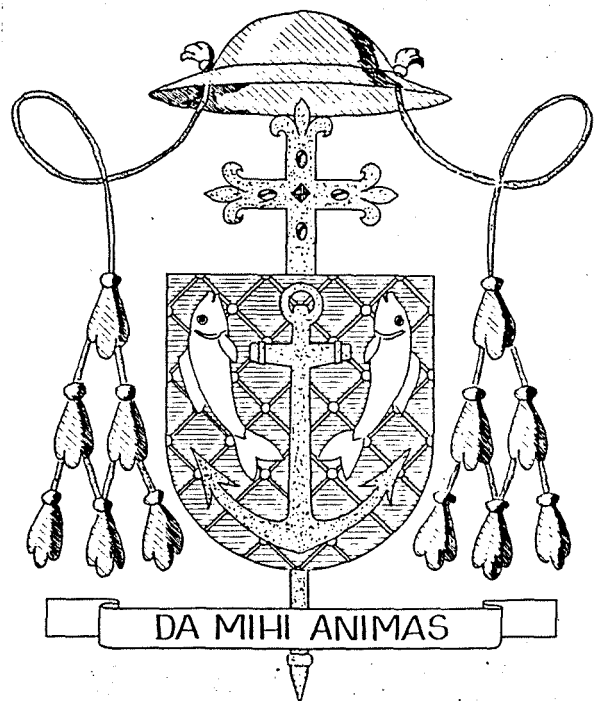
"Blauw met over het hele schild een zilveren vissersnet, uitgaande van de schildranden: over alles heen een rechtopstaand gouden anker met dwarslat en ring; het anker ter weerszijden van de schacht vergezeld van een zilveren rechtopstaande vis; beide vissen naar elkaar toegewend. Het schild geblaast op een processiekruis met enkele dwarsbalk en gedekt met een groene hoed met tweemaal zes groene kwasten. Motto: Da Mihi Animas (Geef mij zielen)."

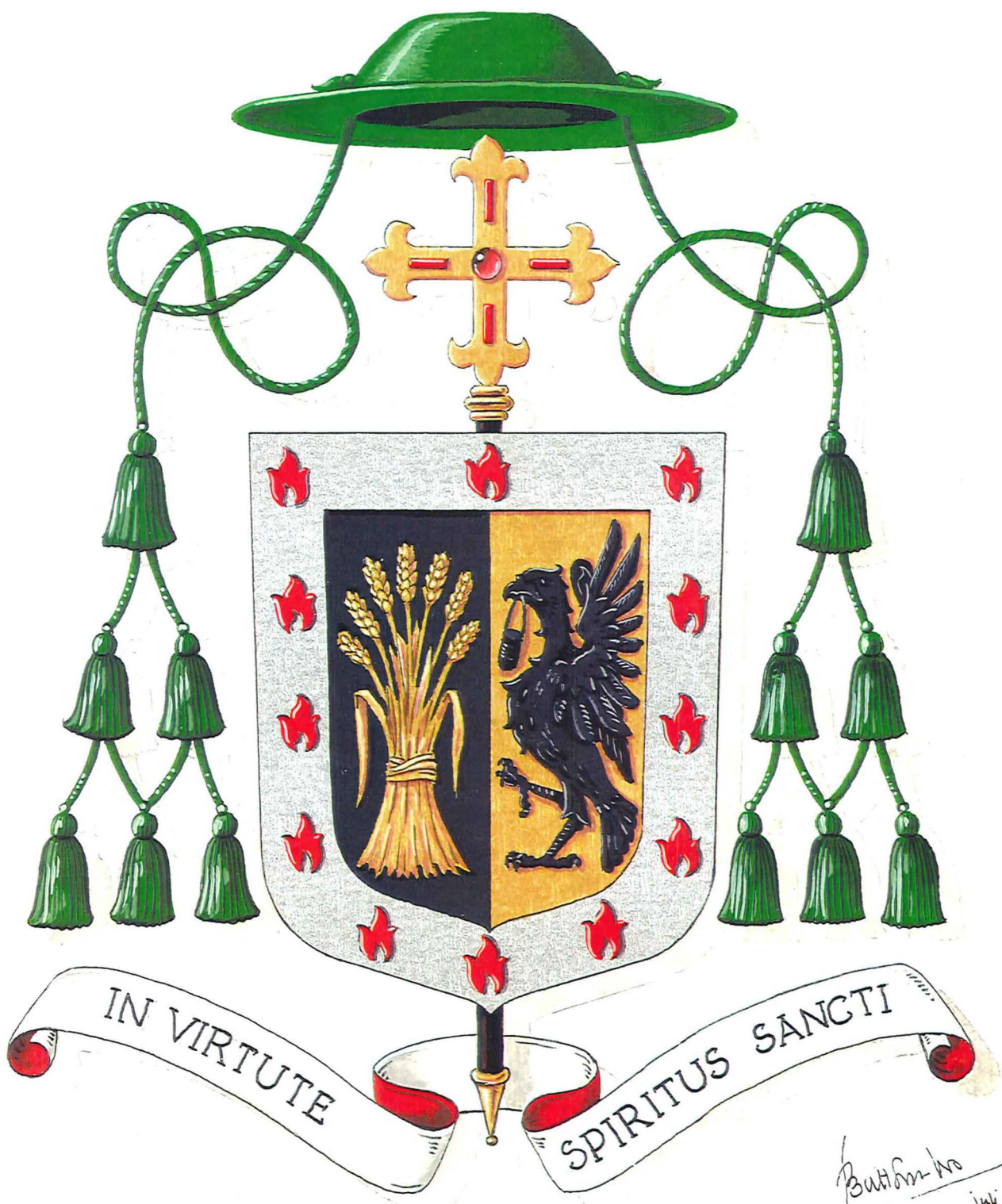
De vissen in het net duiden de redding van de mens aan ("Ziet, ik zal u vissers van mensen maken"). Het anker is het symbool van de hoop en mgr. Ter Schure heeft het ontleend aan het wapen van zijn Orde, de salesianen van Don Bosco. Ook het motto is daaraan ontleend. De kleur blauw van het veld als de kleur van water ligt voor de hand. Maar er zijn duidelijke aanwijzingen, dat blauw hier als Maria-kleur moet worden geduid. Allereerst is de devotie tot Maria kenmerkend voor de spiritualiteit van de Salesianen en Don Bosco zelf. Een tweede verwijzing naar Maria vormt de manier, waarop in de officiële tekening van de bisschop zelf de kruisarmen zijn beëindigd, nl. in de vorm van een lelie. Uit niets is gebleken, dat dit voor mgr. Ter Schures wapen vastligt, maar het is wel

een belangrijk element. Mgr. Castermans, hulpbisschop van Roermond heeft, tegen de normale heraldische gang van zaken in, wel uitdrukkelijk bepaald, dat de kruisarmen lelievormig moeten worden beëindigd, zulks als verwijzing naar Maria. Mgr. Möller deed hetzelfde. De wapens van de hulpbisschoppen Ter Schure en Castermans zijn in dezelfde tijd ontworpen. De vissen en het net hebben dezelfde kleur, zilver. Zou het niet verstandiger zijn geweest, wanneer de vissen én het anker een andere kleur hadden dan het net? De vissen steken nu minder duidelijk tegen het net af. Bij het over elkaar heen plaatsen van figuren wordt de kleurkeuze voor elke figuur afzonderlijk belangrijk. Twee elkaar bedekkende figuren dienen goed tegen elkaar af te steken, anders gaat de duidelijkheid van het wapen teloor.

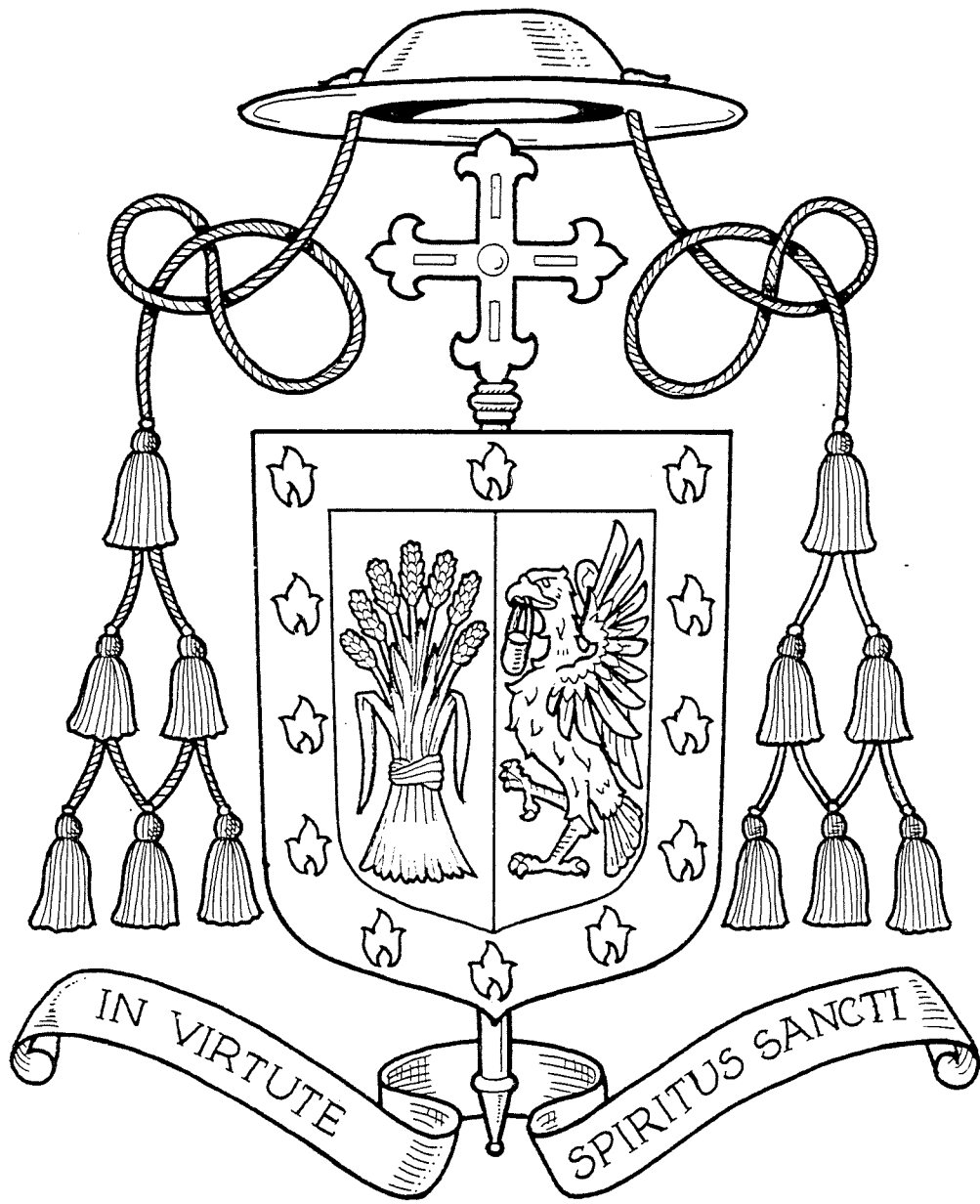
Hans van Heijningen

	goud
	zilver
	rood
	blauw
	groen
	zwart
	purper

Butterko
Jul 98

HET WAPEN VAN MGR. DRS. A.L.M. HURKMANS 16de BISSCHOP VAN 's-HERTOGENBOSCH

Heraldische omschrijving

gedeeld; I in sable een korenschoof van zeven aren van goud; II in goud een opvliegende adelaar, met in zijn bek een inkkoker, alles van sable; een schildzoom van zilver met twaalf vlammetjes van keel. Het schild geplaatst op een gouden eenarmig voordraagleliekruis, aangezet met keel, en overtopt met een hoed en tweemaal zes kwasten, alles van sinopel. Wapenspreuk: IN VIRTUTE SPIRITUS SANCTI (In de kracht van de heilige Geest).

[sabel = zwart / keel = rood / sinopel = groen]

De wapenspreuk: *IN VIRTUTE SPIRITUS SANCTI*.

De overwegingen voor de keuze van deze spreuk waren:

1. De bisschopsbenoeming vond plaats in het jaar dat is toegewijd aan de heilige Geest.
2. Jezus zelf heeft zijn heilswerk voltrokken in de kracht van de heilige Geest. In het Evangelie van Lucas lezen we: "En Jezus keerde terug naar Galilea in de kracht van de Geest" (*Lucas 4,14*). Hierna begon hij zijn openbaar leven.
3. De apostelen hebben de opdracht gekregen Christus' heilswerk voort te zetten. Zij stellen in de kracht van de heilige Geest Christus zelf tegenwoordig. In de Handelingen van de apostelen staat: "... maar wanneer de heilige Geest over jullie komt, zullen jullie kracht ontvangen en mijn getuigen zijn in Jeruzalem, in heel Judea en Samaria, en tot het uiteinde van de aarde." (*Handelingen 1,8*).
4. Het bisschopsambt zet de apostolische traditie voort in de Kerk. De heilige Geest woont en werkt in alle gelovigen en op een eigen wijze doet Hij dit in de diakens, priesters en bisschoppen. Zij hebben een dienende taak voor het welzijn van heel de Kerk. Met de wapenspreuk wil de bisschop de band aangeven die er is tussen de gelovigen en hemzelf.
5. Het dienen van de bisschop betreft voornamelijk drie onderdelen: de heiligingstaak, de verkondigingstaak en de bestuurstaak. Je hebt een bijzondere genade nodig om deze taken gestalte te geven en uit te voeren. Op grond van de wijding mag je echter fundamenteel vertrouwen in de Kracht van de heilige Geest.
6. In een gebed uit een bijzonder misformulier voor de eenheid staat: "... maak door de kracht van de heilige Geest een einde aan de verdeeldheid van de Christenen." Hiermee wijst de wapenspreuk ook naar de oecumene.

De samenstelling van het wapen

De korenschoof

Het graan verwijst naar brood en als zodanig naar de Eucharistie. Dit sacrament is de bron en het hoogtepunt van het christelijk leven. Daarin ligt voor de Kerk haar altijd nieuwe oorsprong en de gelovigen vinden er het geestelijk voedsel om hun christelijk leven te leiden en te bestendigen. De zeven aren wijzen naar de zeven broden uit het verhaal van de broodvermenigvuldiging (*Mattheüs 15, 32-39* en *Marcus 8, 1-10*). Jezus gaf vierduizend mensen te eten en er bleef zoveel over dat de Kerk daar nog altijd van kan uitdelen.

De korenschoof staat ook voor de afkomst van de bisschop uit een geslacht van hardwerkende en gelovige boeren.

De adelaar

De adelaar is het zinnebeeld van Sint-Jan de Evangelist. Hij is de apostel van het Woord. Hij is de patroon van het bisdom, van de kathedraal en van het Sint-Janscentrum, waarvan de bisschop bijna elf jaar de eerste rector was. De inktkoker onderstreept nog eens dat Sint-Jan een Evangelie heeft geschreven. Het kerkelijk leven wordt opgebouwd in Woord en Sacrament. Het is de heilige Geest die beide op een bijzondere wijze in het bisschops-ambt actueel maakt.

De vlammen in de schildzoom

De vlammen verwijzen naar het gebeuren dat staat aan het begin van de Kerk. In *Handelingen 2,2-4* lezen we hoe de heilige Geest neerdaalt over de apostelen. De vlammen laten de heilige Geest zien als kracht die het leven van de Kerk doordringt en telkens weer vernieuwt. Hij woont in de harten van de mensen. Hierbij is een aansluiting te vinden in de wapenspreuk van 's bisschops voorganger, Mgr. J.G. ter Schure: *Da Mihi Animas, mij gaat het om de mensen*. De pinkstervlammen sluiten ook aan bij het wapen van de dertiende bisschop van 's-Hertogenbosch, Mgr. W.M. Bekkers, tijdens wiens ambtsperiode de roeping van de nieuwe bisschop vorm begon te krijgen.

Het voordraagkruis

De uiteinden van het kruis hebben de vorm van een lelie. Hiermee wordt verwezen naar verscheidene aspecten: naar Maria, die bij de apostelen was toen zij op Pinksteren de heilige Geest ontvingen, naar Antonius van Padua, de naamheilige van de bisschop, en naar het kruis dat het leven verkondigt en niet de dood; het levengevende kruis.

In het op het kruis aangezette rood mag men de werking van de heilige Geest zien en het bloed dat Christus uit liefde voor ons en ter vergeving van onze zonden heeft vergoten.

De kleuren

Uitgangspunt was het wapen van het bisdom 's-Hertogenbosch, tegenwoordig van goud met een zwarte adelaar, met in zijn bek een inktkoker. Om de voorstelling zo eenvoudig en evenwichtig mogelijk te krijgen werden deze kleuren in het andere wapendeel omgekeerd toegepast. De velden van zwart en goud staan daarnaast voor duisternis en licht, nacht en dag, aarde en hemel, sterven en verrijzenis; de cyclus van leven en geloof.

De kleuren zilver en rood in de schildzoom zijn ontleend aan het wapen van het historische Kwartier van Peelland (in zilver drie rode molenijzers), welk wapen ook is opgenomen in dat van de gemeente Someren, de geboorteplaats van de bisschop. De kleuren zwart en goud en rood en zilver/wit zijn tevens de wapenkleuren van de gemeente Someren en daarnaast die van het wapen (zwart en goud) en vlag (rood en wit) van Noord-Brabant. De rode vlammen versterken de symboliek van de heilige Geest (zie hiervoor).

Het wapen van de bisschop van 's-Hertogenbosch, mgr A.L.M. Hurkmans

A. Daae

Bij de wijding van mgr. Hurkmans op 29 augustus 1998 in de kathedraal van Den Bosch sprongen onder meer twee zaken duidelijk voor mij naar voren: de fraaie en kostelijke gewaden van de firma Stadelmaier uit Nijmegen, en het wapen van de nieuwe bisschop.

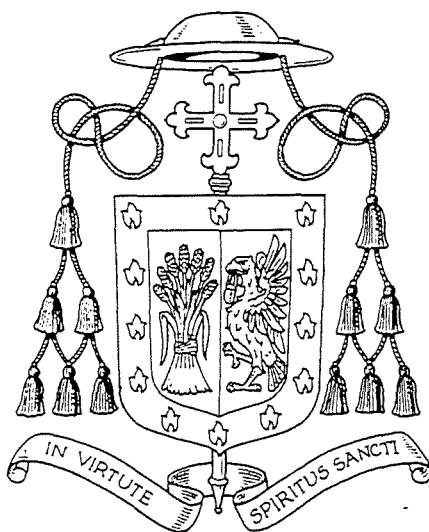
Bij de samenstelling van het wapen was niet gekozen voor de vierdeling: bisdom Den Bosch en dat van de bisschop zelf. Dat is jammer, omdat de duidelijkheid daar anders mee gebaat geweest was: "De bisschop van"! Deze kans is nu m.i. gemist.

Afgezien dat het wapen met flair is getekend door de wat eigenzinnige Friese kunstenaar Piet Bultsma, zijn enige kanttekeningen hier op zijn plaats.

De geestelijke vader van het wapen (Jan Melssen) ontwierp een soort familiewapen dat duidt op de boeren afkomst van de bisschop: een gouden korenschoof op een zwart veld. Aan de linker zijde is het symbool geplaatst van het Bisdom, St Jan de Evangelist: een zwarte adelaar met gesloten vlucht, houdende een inktkoker in de bek, op een gouden veld.

Om dit gedeelde wapen is een *breuk* geplaatst, de zoom. Deze zoom is beladen met vlammetjes die de Heilige Geest symboliseren.

Afgezien van het feit dat een *gedeeld* wapen kan verwijzen naar een gehuwde man, waarbij de familie van de

vrouw in dit geval het St Janssymbool voert, wijst de zoom op een breuk, zoals wij veelal zien in Schotland en op het Iberisch schiereiland.

Heraldisch gezien is er met dit wapen zelf ogenschijnlijk niets aan de hand, ware het niet dat dit een bisschopswapen moet zijn.

Het plaatsen van de adelaar van St Jan, een symbool van hogere spirituele waarde, aan de linker zijde van het wapen geeft een duidelijk gemis aan voor gevoel voor symboliek en kerkelijke heraldische etiquette, immers een prelatenwapen dient een kerkelijke uitstraling te hebben. De adelaar van St Jan, symbool van het Bisdom, behoort in het eerste (en eventueel vierde) kwartier te staan, of zoals in het onderhavige geval in de rechter wa-

penhelft, zoals dit het geval is bij de Angelsaksische kerkelijke heraldiek.

Bij bisschopswapens, wier diocesane wapen bestaat uit het eenvoudige herautstuk, het kruis, kan een hartschild uitstekend dienen als persoonlijk symbool van de bisschop: zijn familiewapen of een geestelijk symbool. Bij een diocesaan wapen zoals dat van 's-Hertogenbosch is het hartschild niet bruikbaar en is de heraldicus aangewezen op het gevierendeelde wapen.

Ofschoon wij in de heraldische geschiedenis vaak het tegendeel tegenkomen dient een wapen eenvoudig leesbaar te zijn, immers in de vroegere perioden waarin het schild als herkenningsteken gold, was dit vaak een kwestie van lijfsbehoud. De eenvoud is heden ten dage nog steeds te verkiezen boven geforceerde samengestelde heraldische konterfeitsels en duidt dan meer op goede smaak en bescheidenheid dan op veiligheid zoals in de riddertijd.

Een intelligent spel met de symboliek waarbij subtiel gebruik gemaakt wordt van de meerdere betekenissen van een symbool toegesneden op de naamheilige of gedachtegoed van de betreffende prelaat kan het wapen een zekere meerwaarde verschaffen.

De uitleg van de symboliek die hier gehanteerd wordt getuigt echter van een instelling die niet meer thuis hoort in deze tijd.

Zo is de korenschoof leuk gekozen, doch een wat al te gemakzuchtig symbool voor een boerenfamilie, afgezien dat de korenschoof een veelvuldig voorkomend fenomeen is in de heraldiek. De kleuren zijn die van het wa-

pen van de gemeente Someren, de geboorteplaats van mgr. Hurkmans: goud-zwart.

De verwijzing van de schoof naar de Eucharistie en de zeven aren naar de broodvermenigvuldiging is een krampachtig novum, dat velen zal ontgaan.

De adelaar is van ouds een symbool van St Jan de Evangelist, een goede bekende in de Christelijke symboliek. Opvallend is het verschil van de adelaar en die van het basiliekwapen van de St Jansbasiliek met het Evangelieboek in de poot. Die adelaar zou men het best kunnen omschrijven als opvliegend.

De rode vlammetjes in de zilveren zoom verwijzen qua beeld naar de Heilige Geest en qua kleur naar het wapen van het historische kwartier van Peelland. Problematisch ware het geweest wanneer Peelland andere kleuren had gevoerd, waarbij deze huidige verklaring aan waarde ingeboet heeft.

Aan het voordraagkruis wordt meer symboliek toegedicht dan er in wezen is. Naast het rechte modernere kruis komt naast het leliekruis het klaverbladkruis tevens voor bij bisschopswapens. Meestal is het de keuze van een nieuwe bisschop met welk kruis hij zich wil profileren.

Voor de keuze en kleur van de edelstenen, die soms worden weggelaten, zijn geen vaste regels gelukkig, zodat de hier gezochte symboliek wat al te ver gezocht is, zoals blijkt uit de beschrijving in het bisdomsblad.

Zo zijn de langwerpige robijnen niet alleen tegennatuurlijk van vorm, de

symboliek van het bloed van Christus is een vondst die Laresse (de schilder die aan kleuren en metalen symbolische waarde toedichtte) zelfs doet verbleken evenals de rechtvaardiging van het verdere kleurgebruik.

Alle lof verdient de tekenaar met zijn vlotte "handschrift", doch technisch gezien lijdt het leliekruis een wankel bestaan op de staf.

Een bescheidener signering zoals Van den Sigtenhorst dit deed, zou minder afbreuk doen aan het werk zelf.

Al met al is het een merkwaardig wapen geworden ondanks de goede bedoelingen en toewijding die er uit spreken. Toewijding is een goede ei-

genschap mits deze gepaard gaat met kennis van zaken.

Dit wapen past na enige aanpassingen meer in de rij van die van de missie-bisschoppen, prelaten met een onduidelijk bisdom in een ver afgelegen land, dan in de rij van de Nederlandse collega-bisschoppen.

Onherstelbaar is dit gelukkig niet. Een herziening zou wellicht op zijn plaats zijn. De Bossche bisschop mgr. Adrianus Godschalk kreeg reeds in 1878 een tweede wapen, en in recentere tijden moest voor mgr. J.M. Gijzen van Roermond een ander wapen ontworpen worden nadat in alle haast voor zijn wijding te Rome een heraldisch paskwil aangeleverd werd.

Vervolg van pagina 71

kleur, het geheel op een grasgrond. De naam C:V BEST staat eronder vermeld. De familie-overlevering vertelt dat het schilderij afstamt van Margaretha Johanna van Nieuwland (1771-1835) die in 1795 te Zierikzee trouwt met Willem Koevoets (1769-1814), handelaar in tabak en snuif. Allerlei heraldische verzamelingen zijn bekeken om het wapen te traceren, maar dat is nog niet gelukt. Er zijn geen vergelijkbare wapens, noch wapens op de genoemde namen gevonden. Het verder uitzoeken van de achter-

grond van deze curiositeit en de wens voor de familie Koevoets op verantwoorde wijze een nieuw wapen te gaan ontwerpen, waren de redenen voor de heer Koevoets om lid van de NGV-afdeling heraldiek te worden.

Wij wensen hem veel succes met zijn genealogische en heraldische onderzoeksactiviteiten. Indien er lezers zijn die het afgebeelde wapen herkennen of iets kunnen melden dat de betekenis aan het licht brengt, worden zij verzocht te reageren t.a.v. de redactie of W. van Zon.

Periodieken

Herold-Jahrbuch N.F. 2.Band (1997)

Het laatste deel ontbrak bij onze Rubriek Periodieken (pag. 57) en volgt hierna:

Ludwig Igálffy von Igály, Das Scharffenbergsche Wappenbuch der Codex Saurma und deren Beziehung zu anderen Wappenbüchern der Zeit. [Voortzetting van het ar-

tikel in Jahrbuch 1. Band. De wapens in de desbetreffende wapenboeken worden met elkaar vergeleken en geverifieerd.] *Hans-Heinz-Schütt, Das Mecklenburger Fürstenwappen von 1668 im Landeshauptarchiv Schwerin.* [Het vorstelijke wapen, dat in 1668 door de beroemde beeldsnijder Dani-

Kritische kanttekeningen bij het artikel

'Het wapen van de bisschop van 's-Hertogenbosch, mgr. A.L.M. Hurkmans" door A. Daae, in 'Heraldisch Tijdschrift' nr. 4 (1998), pag. 77-79.

door Hans van Heijningen.

Pag. 77:

1. *"De wat eigenzinnige Friese kunstenaar Piet Bultsma"*: denigrerend. Piet Bultsma is geen Friese kunstenaar, maar kundige Friese wapentekenaar. Daae probeert impliciet Piets deskundigheid ter discussie te stellen.
2. *"De geestelijke vader van het wapen (Jan Melssen)"* moet zijn: de wapenkundige Jan Melssen, lid van de Noordbrabantse Commissie voor Wapen- en Vlaggenkunde, die het wapen ontwierp. Denigrerend.
3. *"Een soort familiewapen"*. Nee, het is geen 'soort' familiewapen', maar een samenstelling van diverse delen, die deels de bisschop, deels diens diocees verbeelden.
4. *"Om dit gedeelde wapen is een breuk geplaatst, de zoom"*. Een zoom kan een breuk zijn, maar dat hoeft niet. Hier is dat niet het geval. Gezocht commentaar van Daae.
5. *"Een breuk, zoals wij die veelal zien in Schotland of op het Iberisch schiereiland"*. Daar komt dat veel voor, maar ook daar zal het net zomin als in Nederland ALTIJD een breuk zijn. Hier is geen sprake van een breuk maar van een plaats waarin de Heilige Geest is gesymboliseerd, aansluitend aan zaken uit de wapens van mgr. Hurkmans' voorgangers. De zoom van een wapenschild is daarvoor een volstrekt legitieme plaats.
6. *"Heraldisch is er met dit wapen zelf ogenschijnlijk niets aan de hand, ware het niet dat dit een bisschopswapen moet zijn"*. Het schild in een bisschopswapen hoeft nergens anders aan te voldoen dan aan de wetten der heraldiek: er is dus niets aan de hand met dit wapen.
7. *"Gemis aan gevoel voor symboliek en kerkelijke heraldische etiquette"* Die bestaat niet. Daae heeft in een in eigen beheer uitgegeven boekje zelf regels opgesteld voor kerkelijke heraldiek, die helemaal niet bestaan of dōr het Vaticaan zijn verordonneerd. Daae heeft zelf de kerkelijke etiquette aan zijn laars gelapt door eigenmachtig onderscheid aan te brengen tussen de wapen van residerend bisschoppen, titulair bisschoppen en hulpbisschoppen. (zie zijn boekjes en artikelen en zijn wapen voor hulpbisschop J.M. Punt van Haarlem)
8. *"De adelaar van het Bisdom BEHOORT in het eerste kwartier te staan"*. Dat BEHOORT niet, maar is slechts een van de mogelijkheden.
9. *"Zoals dit het geval is bij de Anglicaanse kerkelijke heraldiek"*. Ook hier stelt Daae als regel wat alleen maar veelvuldig is toegepast zonder dat het regel is.
10. *"Bij het bisdom Den Bosch is de heraldicus aangewezen op het gevierendeelde wapen"*. Nee, dat is hij niet. Er zijn tal van mogelijkheden om de diocesane Bossche adelaar te combineren met persoonlijke tekens van de bisschop: gedeeld, doorsneden, schuingevierendeeld, linksgeschuind, rechtsgeschuind, schildhoofd, etc.. Daarbij kan om estische redenen het wapen van het diocees op de tweede, derde of vierde plaats worden gezet en dat is precies wat Melssen hier gedaan heeft: de diocesane adelaar kijkt zo NAAR de korenschoof, NAAR de eucharistie dus: eerbied van het bisdom voor de eucharistie.
11. *"De eenvoud is heden ten dage nog steeds te verkiezen boven geforceerde samengestelde heraldische conterfeitsels"*. Dat had Daae moeten bedenken toen hij in het wapen-Punt een voordraagkruis MET edelstenen in het rode schildhoofd propte en het wapen van het bisdom Haarlem in een hoekje ernaast.
12. *"Een intelligent spel met symboliek"*. Dat is precies wat Melssen heeft gedaan met het wapen-Hurkmans.
13. *"De uitleg van de symboliek die hier gehanteerd wordt getuigt echter van een instelling, die niet meer thuishoort in deze tijd"*. Denigrerend en onjuist.

100

1

esthetische

A

14. *"Zo is de korenschoof leuk gekozen, doch een wat al te gemakzuchtig symbool voor een boerenfamilie"*. Denigrerend. En laat Daae eens kijken naar de gemakzuchtige manier waarop hij basiliekwapens ontwerpt: Bovenin een conopeum en een tintinnabulum, onderin gedeeld I) het symbool van de basiliek, b) het volledige gemeentewapenschild: gewoon in twee minuten uitwisselbaar.

15. *"De verwijzing van de schoof naar de Eucharistie en de zeven aren naar de broodvermenigvuldiging is een krampachtig novum, dat velen zal ontgaan"*. Daae zou Mattheüs 15, 32-39 en Marcus 8, 1-10 eens na moeten lezen over de Broodvermenigvuldiging voor hij zo iets beweert. Melssen heeft twee symbolen ineengeschoven: de korenaren (als grondstoffen voor het Brood en de schoof (als boerensymbool). Dat is Melssens goed recht. Daae lijkt de Bijbel niet te kennen en is daarmee als kerkheraldicus volstrekt ongeschikt voor zijn 'taak'. Melssen heeft de schoof EERST toegepast als afgeleid maar niet minder legitiem eucharistisch symbool en pas dan als symbool voor de boerenafkomst van de bisschop.

16. *"Opvallend is het verschil van de adelaar en die van het basiliekwapen van het basiliekwapen van de St. Jansbasiliek met het Evangelieboek in de poot"*. In het wapen van de Sint-Jansbasiliek is de boom het gereduceerde gemeentewapen van 's-Hertogenbosch, de adelaar het eigen symbool van de kathedraal, met een miniem verschil ontleend aan het diocesane wapen.

17. *"Problematisch ware het geweest wanneer Peelland ander kleuren had gevoerd, waarbij deze huidige verklaring waarde ingeboet heeft"*. Nee, dan had Johan Melssen wellicht andere emails gekozen. Peellands kleuren waren de voorwaarde waardoor deze zoom zo is gecomponeerd.

18. *"Voor de keuze en de kleur van de edelstenen, die soms worden weggelaten, zijn geen vaste regels gelukkig"*. Hiermee gaat Daae dwars tegen zijn eigen regelzucht in.

19. *"Zo zijn de langwerpige robijnen niet alleen tegennatuurlijk van vorm"*. Talloze heraldische figuren zijn tegennatuurlijk van vorm, te beginnen bij de leeuwen en de adelaars, de meest voorkomende wapendieren.

20. *"De symboliek van het bloed van Christus is een vondst, die Laresse (de schilder, die aan kleuren en metalen symbolische waarde toedichtte) zelfs doet verbleken evenals de rechtvaardiging van het verdere kleurgebruik"*. Daae bedoelt Gérard Laresse (1644-1711). Deze schilder was natuurlijk bij lange na niet de eerste, die dat deed.

21. *"Technisch gezien lijdt het leliekruis een wankel bestaan"*. Nee, er bestaan voordraagkruisen, waar het topkruis zo is gemonteerd en verder kan in de heraldische kunst de natuur enigszins bespeeld worden. Dat heeft Piet Bultsma hier gedaan.

22. *"Een bescheidener signering zoals Van den Sigtenhorst dit deed, zou minder afbreuk doen aan het werk zelf"*. Daae doet niets anders dan zichzelf opdringen. Ik ken geen bescheidener wapenkundige dan Piet Bultsma.

23. *"Toewijding is een goede eigenschap mist deze gepaard gaat met kennis van zaken"*. Kennis van zaken, dat is precies wat Melssen wel heeft en Daae niet.

24. *"Dit wapen past na enige aanpassingen meer in de rij van die missiebisschoppen, prelaten met een onduidelijk bisdom in een ver afgelegen land, dan in de rij van de Nederlandse collega-bisschoppen"*. Uiterst denigrerend voor alle hulpbisschoppen en missiebisschoppen als J.M. Punt en E. de Jong, die immers allen titulair zijn.

25. *"Onherstelbaar is dit gelukkig niet. Een herziening zou wellicht op zijn plaats zijn. De Bossche bisschop mgr. Adrianus Godschalk kreeg reeds in 1878 een tweede wapen, en in recenter tijden moest voor mgr. Gijzen van Roermond een ander wapen ontworpen worden nadat in alle haast voor zijn wijding te Rome een heraldisch paskwil werd aangeleverd"*.

Wie zou het wapen van Melssen moeten herzien: Daae??. Godschalk heeft zijn wapen gewijzigd door opname naast zijn familiewapen van het diocesane wapen uit die tijd, omdat hij van hulpbisschop-coadjutor residerend bisschop werd.

Daae heeft niet anders gedaan dan spijkers op laag water zoeken en regels voor kerkelijke heraldiek formuleren, die er als zodanig niet zijn, die noch door de heraldische traditie noch door het Vaticaan zijn vastgesteld. Daae's enige doel was het tot op de grond toe afbreken van Melssens wapenontwerp voor bisschop Hurkmans, overduidelijk uit jaloezie. Daae degradeert zichzelf hiermee geheel als collega.

Utrecht, februari 1999, drs. J.F. van Heijningen

Johan, ziekin zijn
commentaar in de
nog meer versie!

Veel plezier, Hans

Beste Hans,

Hierbij wat gedachten die bij me opkwamen bij het doorlezen van Daae's tekst. Ik volg daarbij jouw nummering in de marge. De denigrerende/beledigende opmerkingen laat ik terzijde omdat jij die al hebt meegenomen in jouw opmerkingen. Met jouw commentaar kan ik geheel meegaan.

- [vóór 1] Waarom is een gevierendeeld schild duidelijker dan een gedeeld ? Ikzelf vind gedeelde schilden eenvoudiger en dus duidelijker.

- [3] Ik heb bij het ontwerpen helemaal niet aan een familiewapen gedacht (dat was ook niet het verzoek); de boerenafkomst van de bisschop is door hemzelf pas in een later stadium ingebracht en door mij aan de korenschoof gerelateerd.

- [4] Ik zie de zoom niet als een breuk; breuken betrek ik slechts op familiewapens; in ambtswapens en overheidswapens kunnen dergelijke zaken (d.w.z. alle mogelijke veld(ver)delingen) m.i. gewoon in een ontwerp worden meegenomen.

- [4/5] 'Een gedeeld wapen kan verwijzen naar een gehuwde man'; weer een referentie naar familiewapens, waar het hier helemaal niet om gaat.

- [5] Wij zitten hier niet in Schotland of het Iberisch schiereiland.

- [7] Adelaar rechts is overwogen; om geen afbreuk te doen aan de stand van die adelaar (die ik belangrijk vond) en - als gevolg daarvan - het wapen esthetischer van samenstelling te doen zijn, is gekozen voor de adelaar links, zoals dat ook al het geval was bij Mgr. Van de Ven.

- [8] Er behoort helemaal niets van wat Daae daar beweert! Bij vierdeling van het wapen zou de adelaar door mij in I en IV zijn geplaatst (de modellen heb ik nog in het dossier). Ik heb niets te maken met Angelsaksische kerkelijke heraldiek.

- [10] Een heraldicus is helemaal niet aangewezen op wat Daae hier stelt; het wapen van een bisdom is zelfs helemaal niet verplicht.

- [11] Eenvoud is ook de grondslag van het onderhavige wapen.

- [12] Is toegepast!

- [13] Hoezo? Je zou Otto eens moeten horen met zijn commentaar op mijn ontwerpen. Die zijn blijkbaar soms zo 'modern' dat hij er van gruwet.

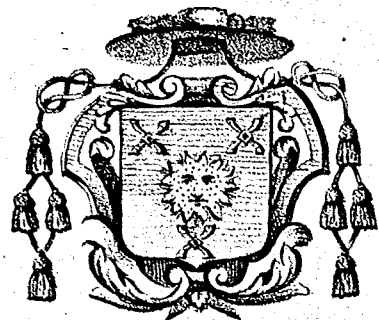
- [14] De korenschoof is niet gekozen als symbool van de boerenafkomst maar als dat van de eucharistie. Daae had de uitleg beter moeten lezen (hij noemt het artikel in het Bisdomblad). Daarnaast valt het veel

voorkomen van een dergelijke schoof nogal mee. Ook de kleuren zijn niet ontleend aan het wapen van de gemeente Someren, maar komen daarmee overeen, wat de symboliek juist versterkt.

- [15] Hoezo krampachtig ? Moet er dan steeds een hostie en/of kelk als symbool voor de eucharistie staan?
- [16] Hoezo opvallend? Ook het wapen van de Bossche basiliek is ontleend aan dat van het bisdom, doch kon daarmee niet gelijk zijn.
- [17] De kleuren zijn ontleend aan die van Peelland, maar pasten al in mijn gedachte om (1) voor de vlammen - logischerwijs - rood te kiezen [de kleur van de H. Geest] en (2) omdat langs een zwart en een gouden veld in dit geval de keuze wel op het metaal zilver 'moest' vallen.
- [17/18] De symboliek van het voordraagkruis is een gevolg van de wensen van de bisschop nadat ik het wapen niet verder meer wilde 'verzwaren' met symbolen. Ikzelf vind dit een bijzonder fraaie oplossing.
- [19] Kunnen robijnen niet langwerpig worden geslepen? Dat heeft overigens voor mij geen rol gespeeld omdat het op de kruisarmen aangezette rood helemaal niet bedoeld is als robijnen maar gewoon als rood; daarom heet het ook aangezet en niet bezet van ...
- [23] Gelukkig waren de reacties van de bisschop en uit het bisdom wel positief, evenals o.m. van de firma Stadelmeier uit Nijmegen, die mij n.a.v. dit ontwerp zelfs als adviseur inzake heraldiek wilde aantrekken voor hun Amerikaanse en Australische markt. Alhoewel ik mezelf zeker geen bijzondere deskundigheid toedicht, vind ik de bij mij veronderstelde 'geen kennis van zaken' toch wat overdreven.
- [25] Jammer dat in het Heraldisch Tijdschrift voor een gefrustreerd wapenontwerper die zichzelf teveel en zichzelf alleen kunde toedicht zoveel ruimte werd vrijgemaakt. Zou dat verband houden met de apathie van de hoofdredacteur van dat blad tegen de NCWV?

M. v. fr.
Jan
9.2.95

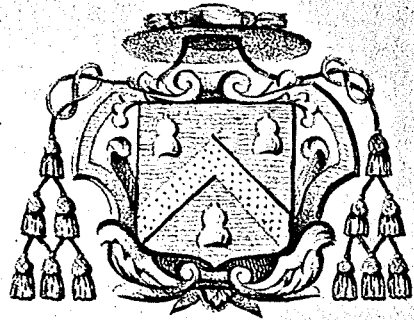
WAPENEN EN NAAMTEKENING DER KERKVOOGDEN VAN 's BOSCH.

Jan Gominus epus
Buscoducy

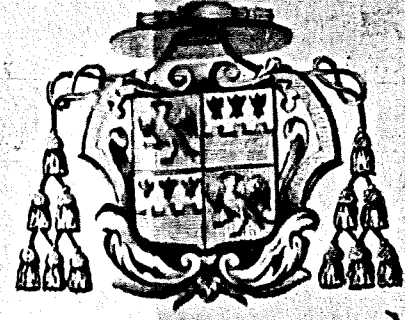
Jan Gominus epus
Buscoducy

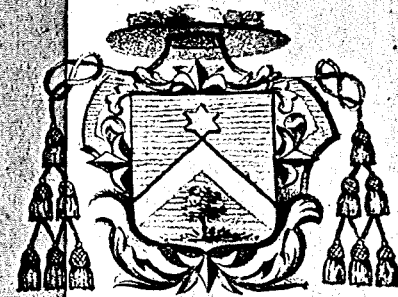
Clemens ex archiepiscopo
Buscoducy

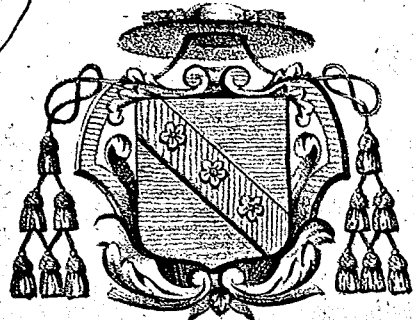
Bp. Masius
epus Buscoducy

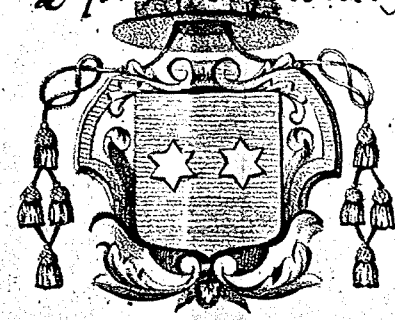
Nicolaus epus Buscoducy
(ZOBBIUS).

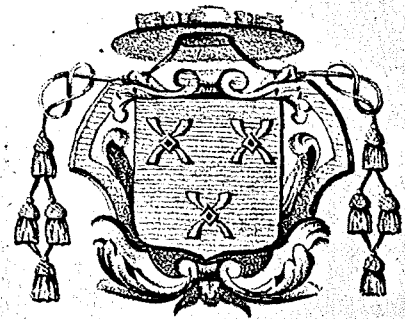
Michael epus Buscoducy
(OPHOVIUS).

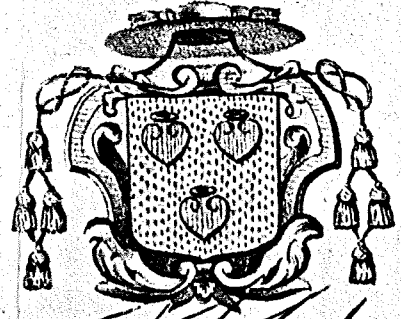
Joseph Bernaione

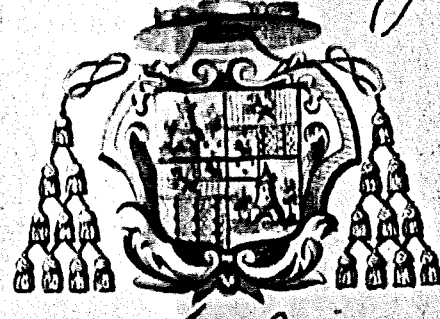
Henricus vanden
Laempitte

(De naanteekening van
VAN BROECKHOVEN
ontbreekt).

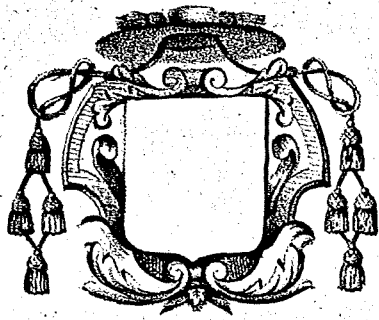
Houbraeken

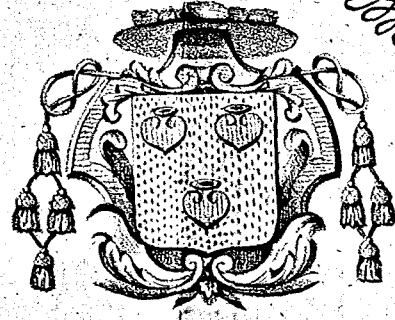
Jacobus
(DE LA TORRE).

Eugenius Albertus
(D'ALLAMONT).

(Het wapen en de naanteekening
van HUBENS
ontbreken).

Zie als boven.

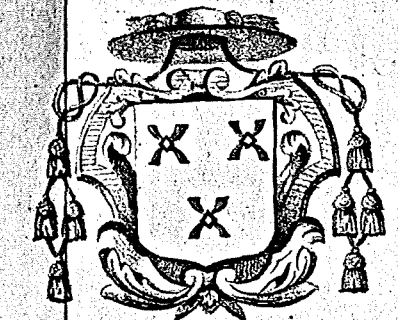
Wilhelmus Basserij

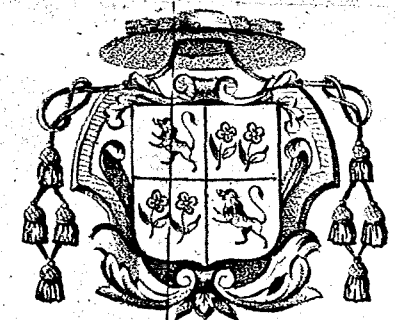
M. Stejaert

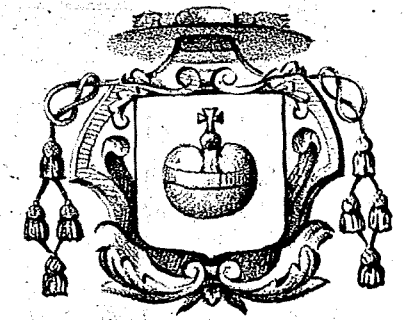
P. Gouarts v. A.

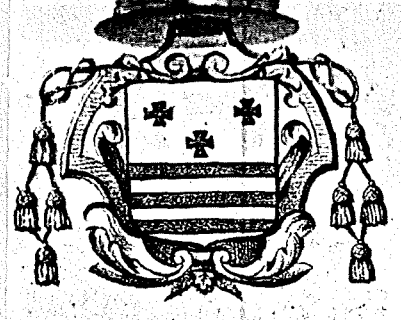
Gysbert vanden Afdonck
vic. d. ecc. Buscod.

Martinus van Etzenburgh
vicarius Buscod.

H. Aarts
vicarius Buscoducy

Swan Myken v. argen

H. van Pubbelden
Amundantus Apost.